

Benchmarking av näringspolitiken

*Indikatorer inom åtta områden
som påverkar ekonomisk tillväxt*

REGERINGSKANSLIET

Näringsdepartementet

SOU och Ds kan – med undantag av 1999 års serie – köpas från Fritzes Kundservice. 1999 års serie kan köpas från Fakta Info Direkt, Kundservice. För remissutsändningar av SOU och Ds fr. o. m. 2000 års nummerserie svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadresser:

Fritzes Kundservice
106 47 Stockholm
Tel: 08-690 91 90
Fax: 08-690 91 91
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Fakta Info Direkt, Kundservice
Box 6430
113 82 Stockholm
Tel: 08-587 671 00
Fax: 08-587 671 71
E-post: order@faktainfo.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:

Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Tel: 08-405 47 29
Fax: 08-405 42 95

Elanders Gotab
Stockholm 2000

ISBN 91-38-21145-9
ISSN 0284-6012

Förord

Näringsdepartementets centrala uppgift är att säkerställa ramvillkor för en ekonomisk tillväxt som kommer alla regioner och individer till del. Som ett led i att åstadkomma detta har näringsminister Björn Rosengren tagit initiativ till ökad samverkan med näringslivet. Under vintern 1999 bildades den s. k. Industrigruppen med representanter från näringsliv och regeringskansliet. Ett resultat från mötena var att Näringsdepartementet aviserade utökade ambitioner inom omvärldsanalys, mer specifikt internationella jämförelser med den logik som hör till begreppet benchmarking.

Benchmarking innebär jämförelser med de som presterar bäst inom ett område, men begreppet innefattar mer än jämförelser av kvantitativa indikatorer. För att nå en förbättring av egna prestationer krävs identifiering och förståelse av de processer som leder till goda resultat. Denna skrift är ett första steg som i huvudsak innehåller kvantitativa jämförelser men skriften innehåller också några kommentarer till Sveriges placering relativt andra länder i de fall där våra prestationer är svaga. Arbetet kommer att fortsätta. I verksamhetsplaneringen vid Näringsdepartementet finns ett flertal projekt med syfte att vidare analysera andra länders framgångsrika processer.

Det övergripande målet tillväxt är ett svårfångat begrepp. Vid Näringsdepartementet har det delats in i 17 verksamhetsmål. Åtta av dessa har en karaktär som gör dem möjliga att fånga på ett rimligt sätt med kvantifierade indikatorer.

- 1 En förbättrad lönebildning
- 2 En väl fungerade arbetsmarknad
- 3 Sverige, en ledande IT-nation
- 4 Hållbar kommunikationsförsörjning
- 5 Fler och växande företag i hela landet
- 6 Fungerande marknader och konkurrens
- 7 Väl fungerande arbetsrättsliga regler
- 8 En god arbetsmiljö

Denna skrift handlar om de delar av dessa åtta verksamhetsmål som ligger inom Näringsdepartementets ansvarsområde. Denna avgränsning syftar till att ge skriften ett fokus och innebär inte att näringspolitiken ensam kan nå målen. Exempelvis behandlas inte skatter i skriften trots att skattepolitiken har en avgörande inverkan på lönebildning. Däremot ingår indikatorer för två av regeringens tvärgående profilområden; miljö och kompetensförsörjning.

Inte heller de åtta mål som valts ut är helt enkla att mäta. Som de flesta av de områden där vi är intresserade av att veta hur vi ligger till jämfört med andra länder är de mångdimensionella. För att komma runt detta tvingas man acceptera logiken i indikativ mätning. Man låter då ett par aspekter representera hela begreppet. Trots att alla vet att temperatur inte beskriver alla aspekter på begreppet väder, så är temperaturen ändå den indikator man väljer att studera innan man bestämmer sig vilka kläder man skall ta på sig på morgonen. Inte för att man anser att indikatorn temperatur täcker allt, men för att den går att avläsa och oftast ger en rimlig uppfattning om lämplig klädsel. Även om valet av indikatorer alltid kan diskuteras är logiken i indikativ mätning allmänt accepterad. Det finns en omfattande teoribildning inom området multidimensionella skalor och indikativ mätning som visar att det är möjligt att hitta rimliga indikatorer för de flesta områden. Det finns också metoder för att kontrollera hur rimliga olika indikatorer är.

Internationella jämförelser är alltid intressanta men tyvärr aldrig enkla att göra. Metoder att samla in statistik och att bearbeta den skiljer sig från land till land. Än viktigare är att definitioner av centrala begrepp sällan överensstämmer mellan länder. Detta gör att alla resultat måste tolkas med försiktighet. I första hand gäller detta områden där det inte

finns väletablerad statistik – till exempel IT – och områden som är svåra att beskriva i kvantitativa termer, till exempel arbetsmiljö.

En referensgrupp med Sif och Industriförbundet har deltagit i arbetet. Konsultföretaget INREGIA AB har genomfört sammanställning och bearbetning av statistiken. Materialet utgör främst redovisning av befintlig statistik från välrenommerade källor som OECD och Eurostat. För att kunna belysa de åtta områdena har i några fall indikatorer bildats genom att räkneoperationer genomförts med befintlig statistik. Oftast är statistiken publicerad tidigare i lätt tillgängliga källor men i några fall kommer siffrorna från redovisningar av speciella undersökningar beställda av myndigheter. Alla källor redovisas i separat sammanställning.

Denna skrift är planerad som den första i en serie av tre. Planer finns att under mars år 2001 och 2002 publicera jämförelser för de valda indikatorerna för att på så sätt följa utvecklingen i Sverige för åtta faktorer som påverkar tillväxt.

Stockholm i mars 2000

Dan Andersson

Innehåll

Förord	1
Innehåll	4
Sammanfattning	7
1 En förbättrad lönebildning	11
1.1 Indikatorer.....	11
1.1.1 Förändringar i löner	12
1.1.2 Löneökning och produktivitet.....	14
1.1.3 Lönespridning	17
1.2 Sammanfattning lönebildning	19
2 En väl fungerande arbetsmarknad	20
2.1 Indikatorer.....	20
2.1.1 Sysselsättningsintensitet efter kön och medborgarskap	21
2.1.2 Arbetslöshet efter kön	24
2.1.3 Andel ungdomar i sysselsättning eller utbildning	27
2.1.4 Interregional flyttningsbenägenhet	28
2.1.5 ”Läsförmåga” enligt IALS	29
2.1.6 Kompetensförsörjning som andel akademiker.....	31
2.2 Sammanfattning arbetsmarknad.....	32

3	Sverige, en ledande IT-nation.....	33
3.1	Indikatorer.....	34
3.1.1	Produktion per capita.....	34
3.1.2	IT-marknaden.....	35
3.1.3	Internetanvändning.....	36
3.1.4	Kostnader för telefonsamtal.....	37
3.1.5	Andelen högutbildade naturvetare och tekniker 25-34 år.....	39
3.2	Sammanfattning IT.....	40
4	Hållbar kommunikationsförsörjning	41
4.1	Indikatorer.....	41
4.1.1	Stockholms interna tillgänglighet.....	42
4.1.2	Stockholm – flygförbindelser med utlandet.....	43
4.1.3	Godstransporter – andel bil.....	46
4.1.4	Utsläpp från transporter av koldioxid per capita.....	47
4.2	Sammanfattning kommunikationsförsörjning.....	48
5	Fler och växande företag i hela landet.....	50
5.1	Indikatorer.....	50
5.1.1	Näringslivets dynamik.....	51
5.1.2	Nyföretagande.....	52
5.1.3	Etableringshinder.....	53
5.1.4	Förändring i bruttoregionprodukt, fördelning mellan regioner.....	55
5.2	Sammanfattning företagande.....	57
6	Fungerande marknader och konkurrens	58
6.1	Indikatorer.....	58
6.1.1	Statligt stöd till företag.....	59
6.1.2	Andel sysselsatta i privat sektor.....	61
6.1.3	Prisjämförelser.....	63
6.2	Sammanfattning marknader och konkurrens.....	65

7	Väl fungerande arbetsrättsliga regler	66
7.1	Indikatorer.....	66
7.1.1	Förekomst av strejker.....	67
7.1.2	Sysselsättningsintensitet 55-64 år	69
7.2	Sammanfattning arbetsrättsliga regler	71
8	En god arbetsmiljö	72
8.1	Indikatorer.....	72
8.1.1	Olycksfall i arbete.....	73
8.1.2	Autonomi, arbetstillfredsställelse, kompetensutveckling	74
8.1.3	Kvoten arbetskraftsdeltagande kvinnor/män	78
8.2	Sammanfattning arbetsmiljö	79
9	Källförteckning.....	80

Sammanfattning

För fyra av målen framträder ett klart mönster. Sverige ligger bland de främsta länderna för två av dessa mål, medan vi ligger relativt dåligt till vid en internationell jämförelse av de övriga två målen. I Sverige har vi processer som leder till att vi i jämförelse med länder med liknade ekonomiska system och utvecklingsnivå placerar oss i topp vid jämförelser av målen "Sverige, en ledande IT-nation" och "En god arbetsmiljö".

Av den gjorda analysen framstår Sverige vara den främsta IT-nationen i Europa och förutom USA även ligga i världstopp. Detta baserar sig både på stark satsning, få länder lägger ned så mycket i IT-investeringar, och intresset och kompetensen är på topp vilket avspeglas i de många hushållens Internetabonnemang. En central förutsättning som rimliga teletaxor verkar också vara för handen. Produktionen av IT-produkter ligger också på en hög nivå. Detta är delvis resultatet av en systematisk politisk satsning på IT under en följd av år, där personalköp av PC var ett enskilt mycket viktigt inslag.

Denna topposition är dock inget stabilt läge som vi kan slå oss till ro med utan vi deltar i ett lopp där den som vilar på steget snabbt blir frånsprungen. Regeringen avser därför i den kommande IT-propositionen lägga fast den fortsatta satsningen. Dock har vi inom ett område enligt denna analys en svag position, och det är utbildningen av specialister inom området. Hittills har det lösts genom att många självlärda samt folk med begränsade eller närliggande utbildningar fyllt många specialistfunktioner. Detta har naturligtvis varit ett expansionshinder för företagen och kommer att vara det i än högre utsträckning i framtiden. Därför har regeringen kraftigt ökat satsningen på

specialistutbildningarna under de senaste åren, men det krävs väsentligt större satsning och satsningar på att få eleverna att fullfölja de utbildningar de påbörjar samt inte minst att nå flickorna.

De svenska arbetstagarna verkar ha en internationellt sett mycket god arbetsmiljö. Den fysiska miljön, mätt som risken för arbetsskador, är i nästan alla andra länder dramatiskt mycket sämre, vilket är naturligt med den extremt starka satsningen på området som Sverige har gjort under en följd av år. I takt med arbetslivets förändringar har dock den psykiska arbetsmiljön fått en allt viktigare roll. Även här har Sverige varit en föregångare och vi ligger väl till när det gäller trivsel och inflytande på arbetsplatsen, men skillnaden mot andra länder är här mycket mindre. Därför är detta resultat ytterligare en indikation på att vidare satsningar bör göras inom dessa områden. Slutligen ligger Sverige i topp när det gäller möjligheterna till vidareutbildning och skillnaden mellan mäns och kvinnors arbetskraftsdeltagande. Dessa toppnoteringar är dock inte tillräckliga och regeringen kommer att göra betydande satsningar på bägge områdena där kommande förslag om utbildningskonton och max taxan på daghemmen är de idag tydligaste uttrycken.

För målen ”En förbättrad lönebildning” och ”Fungerande marknader och konkurrens” lyckas däremot nästan alla andra länder nå bättre resultat för de indikatorer som studerats.

Sverige hade 1998 en av de snabbaste löneökningarna inom OECD-området. När man jämför löneutvecklingen i olika länder är det dock också viktigt att ta hänsyn till vilket arbetsmarknadsläge som rådde vid tillfället. Vid ett lägre efterfrågetryck är det naturligtvis lättare att nå en mer måttfull löneutveckling. Även om man tar hänsyn till det finner man att den svenska lönebildningen inte fungerade speciellt väl, utan man har hamnat tillsammans med Spanien, Finland, Irland och England i en grupp som verkar klara detta sämst.

När man analyserar vad en ekonomi tål för löneutveckling utan att det ger inflationen ökad näring bör man dock ta hänsyn till hur produktiviteten utvecklats. De länder som klarat lönebildningen bäst, och där det kan finnas lärdomar att hämta är Tyskland, Österrike och Schweiz.

De båda förstnämnda har haft en god produktivitetsutveckling, vilket också är en viktig lärdom.

De svenska produktmarknadernas funktion och konkurrens lämnar också mycket i övrigt att önska. De svenska konsumenternas prisnivå översteg genomsnittliga EU-nivån med över 20 procent, och den översteg i sin tur den amerikanska med ytterliga drygt 20 procent. Detta område har också starka kopplingar till lönebildning, eftersom sambandet mellan produkt- och arbetsmarknaderna är starkt. En förbättring av konkurrensen på produktmarknaderna kommer att väsentligt lätta trycket på arbetsmarknaden genom att lägre priser ger en förbättrad köpkraft som i sin tur minskar behovet av nominella löneökningar. Det finns dock några positiva delar i konkurrensanalysen och det är dels vårt mycket låga stöd till industrin och dels den låga inflationen. Däremot är vårt stöd till andra sektorer som exempelvis transportsektorn högre och den offentliga sektorn är en större tjänsteproducent än i andra länder.

Den bristande konkurrensen har länge varit föremål för regeringens uppmärksamhet och en mängd lagar har under många år stiftats för att förbättra läget, men det är fortfarande mycket kvar att göra och därför kommer en ny konkurrensproposition läggas på riksdagens bord innan sommaren.

Var kan man då enligt den internationella jämförelsen ha störst chans att finna positiva förebilder? De lägsta kostnaderna finner man främst i de sydliga EU-länderna, såsom Portugal, Spanien och Grekland. Men det finns också länder med en högre levnadsstandard än vår som har en kostnadsnivå som ligger mellan 25 och 35 procent lägre, dessa är Italien, Belgien och Nederländerna.

Indikatorerna för fyra av målen ger alltså ett tydligt mönster. Indikatorerna för de övriga målen ger en mer splittrad bild. Begreppet benchmarking innebär att söka förståelse för de processer som leder till framgång för de främsta inom ett område. Detta leder till fokusering på de områden där man själv inte presterar väl. Detta återspeglas i skriftens text. Det skall dock inte glömmas att för en stor andel av indikatorerna ligger Sverige bra till utan att vara ledande.

För ett antal indikatorer utanför de två mål där vi systematiskt presterar väl ligger vi i toppen. Vi har en interregional flyttningsbenägenhet som är tredje högst och allra högst uppmätt basfärdigheter i arbetskraften. Här kan trygghetssystemen och en fungerande aktiv arbetsmarknadspolitik vara förklaringen respektive folkrörelsetraditionen med studiecirklar och kvalificerat tidningsläsande. Vi har också ett internationellt högt (trots att det är för lågt även i vårt land) arbetskraftsdeltagande av både män och kvinnor. Dessutom är byråkratin vid företagsstarter bland de minsta i världen.

Sverige hamnar också långt ner i tabellen inom några områden som ligger utanför de tydliga mönstren. Endast Finland har större skillnader mellan olika regioners ekonomiska tillväxt. Stockholm (och därmed nästan hela Sverige) är flygmässigt svårtillgängligt jämfört med många av Europas huvudstäder. Vi har också ett lågt arbetskraftsdeltagande av män och människor med utländskt medborgarskap. Slutligen har vi en svag dynamik i företagsbeståndet, då in- och utflödet var relativt begränsat.

1 En förbättrad lönebildning

Lönebildningen spelar en avgörande roll för prisstabiliteten och därmed för konkurrenskraften, den ekonomiska tillväxten och sysselsättningen. Under en lång tid har lönebildningen fungerat mindre tillfredsställande. Löneökningarna har vid flera tillfällen legat över produktivetsökningen i Sverige och även överstigit löneökningarna i konkurrentländerna.

Målet för lönebildningen kan formuleras på flera sätt. Här kommer följande aspekter att belysas:

- konkurrenskraft – löneökningarna bör inte överstiga konkurrentländernas
- prisstabilitet – löneökningarna bör inte överstiga produktivetsuppgången
- kompetensutveckling – lönebildningen bör resultera i sådana löneskillnader som ger incitament till högre utbildning/kompetens och därmed en grund för den framtida tillväxten.

1.1 Indikatorer

Tre indikatorer har tagits fram:

Den första indikatorn beskriver *den genomsnittliga löneökningstakten i företagssektorn*. Den ger sålunda en bild av hur det svenska näringslivets lönekostnader och därmed dess konkurrenskraft utvecklats. Statistiken är hämtad från OECD och utgörs av ”Compensation per employee in the business sector”, dvs kvoten mellan den totala kostnaden för arbetskraft i företagssektorn och antalet sysselsatta i

sektorn. Det betyder att förändringar i arbetskraftens sammansättning påverkar den genomsnittliga lönen. En jämförelse har också gjorts mellan löneökning och arbetslöshet.

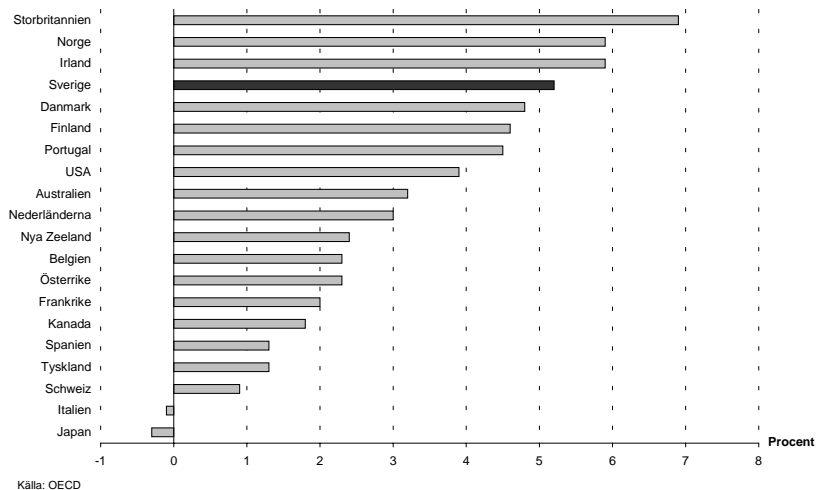
Den andra indikatorn belyser *relationen mellan löneökningen och förändringen i produktiviteten*. Den illustrerar i vilken mån löneökningarna tenderar att påverka prisnivån. Denna relation illustreras här med OECD:s statistik över "Unit labour costs". Det betyder att förändringen i arbetskraftskostnaderna beräknas per producerad enhet. Förändringen i arbetskraftskostnader kommer med andra ord att jämföras med produktionsökningen i reala termer.

Den tredje indikatorn är ett mått på *lönespridningen före skatt*. Den illustrerar hur stora löneskillnader som lönebildningen resulterar i. Stora lönedifferenser skapar incitament för olika typer av kompetensutveckling. Statistiken består av ett material som samlats in av OECD och som utgörs av uppgifter över lön före skatt. Definitioner och täckningsgrad varierar dock något mellan länderna.

1.1.1 Förändringar i löner

I figur 1.1.1a återges den procentuella förändringen i löner (inkl. kollektiva avgifter) per sysselsatt (compensation per employee) i flertalet OECD-länder mellan 1997 och 1998. Uppgifterna avser företagssektorn.

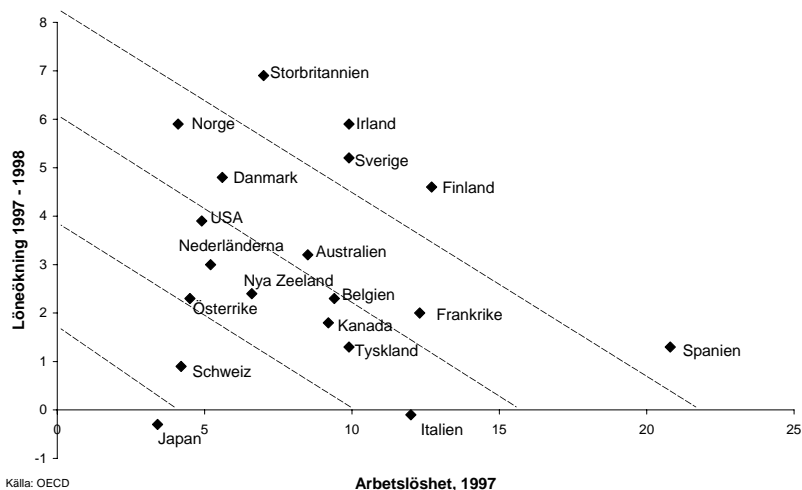
Figur 1.1.1a: Förändring i arbetskraftskostnad per sysselsatt i företagssektorn, 1997-98, procent

Ökningstakten i Sverige ligger på 5,2 procent vilket är högre än i de flesta övriga länder i figuren. Högst ligger Storbritannien med 6,9 procent, följt av Norge med 5,9. Tyskland tillhör de länder som uppvisar en relativt måttlig ökningstakt (1,3 procent). Genomsnittet för samtliga OECD-länder ligger på 2,8. För EU exklusive Luxemburg ligger genomsnittet på 2,6 procent.

En jämförelse har gjorts med arbetslöshetens nivå i de olika länderna. Löneökningarna antas normalt vara lägre ju högre arbetslösheten är. I figur 1.1.1.b jämförs förändringen i lön 1997-98 med arbetslöshetsnivån år 1997.

Figur 1.1.1b: Arbetslöshet år 1997 och förändring i arbetskraftskostnad per sysselsatt i företagssektorn, 1997-98, procent

Av figuren framgår att det inte finns något enkelt samband mellan arbetslöshet och löneökning. Norge och Schweiz har samma låga arbetslöshet. Schweiz uppvisar en löneökning på 1 procent medan Norge ligger på 6 procent. Löneökningen i Schweiz ligger i nivå med Spaniens som å andra sidan har en arbetslöshet på 21 procent.

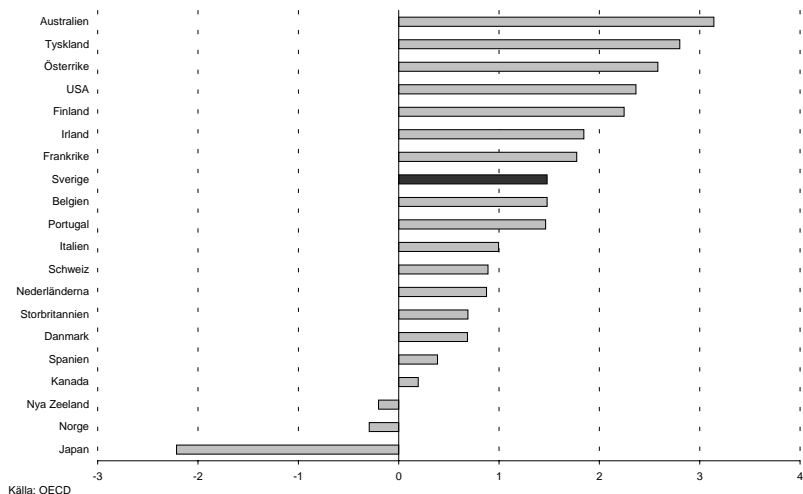
Fem länder, bland dem Sverige, redovisade 1997 en arbetslöshet på 9-10 procent. Av dessa hade Sverige och Irland en löneökning på 5-6 procent. De övriga tre länderna hade en lägre löneökning; Kanada och Belgien låg omkring 2 procent medan lönerna i Tyskland ökade med endast något över 1 procent.

1.1.2 Löneökning och produktivitet

Löneförändringen mellan 1997 och 1998 har jämförts med produktivitetens utvecklingen under samma period. Indikatorn i detta avsnitt avser ekonomin som helhet, till skillnad från avsnitt 1.1.1 som be-

handlade företagssektorn. I figur 1.1.2a illustreras först produktivitetsförändringarna, vilka här mäts i termer av real BNP per sysselsatt.

Figur 1.1.2a: Förändring i real BNP per sysselsatt 1997-98, procent

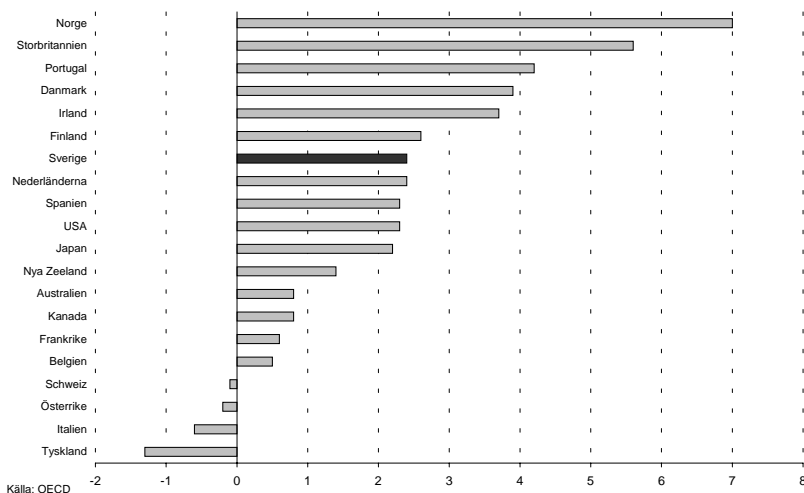
Det är en viss spridning i produktivitetsutvecklingen mätt på detta sätt. Australien ligger högst med drygt 3 procent och Japan lägst. Det bör kanske påpekas att produktiviteten här mäts per sysselsatt och att hänsyn inte tas till antalet arbetade timmar.

Genomsnittet för hela OECD ligger på 1,3 procent, medan EU-länderna har ett medeltal på 1,5. Sverige redovisar en uppgång i produktiviteten som motsvarar EU-genomsnittet, vilket ger en placering före Danmark och Norge, men efter Finland och Tyskland.

Jämförelsen mellan löneökning och produktivitetsökning har redovisats i form av s_k unit labour costs, vilka återges i figur 1.1.2b Ett högt värde innebär här att arbetskraftskostnaden för att producera en enhet ökar kraftigt, medan värdet 0 betyder att den procentuella förändring-

en i kostnaden per sysselsatt är lika stor som produktivitetens förändring. Avvikelser från värdet 0 kan tolkas som risk för instabila priser.

Figur 1.1.2.b: Förändring i arbetskraftskostnad per producerad enhet, 1997-98, procent.

I de flesta länder har löneökningen varit större än produktivetsökningen. Lönekostnaderna per enhet har som genomsnitt för EU-länderna ökat med 1,2 procent mellan 1997 och 1998.

Bland de fåtal länder där motsatt förhållande gäller, det vill säga där produktiviteten ökat snabbare än lönesumman, finns bland annat Tyskland. Sverige tillhör de länder där lönerna ökat snabbare än produktiviteten. Till dessa hör också de övriga nordiska länderna och Storbritannien.

Vi har alltså ett genuint problem med vår lönebildning vilket kommer att accentuerats under den kommande lönerörelsen som kommer att ske i ett helt annat arbetsmarknadsläge än den senaste. Detta har regeringen varit väl medveten om, även om kunskapen om hur svag vår relativa position var nu har förstärkts. Även om lönebildning främst är arbetsmarknadens parter ansvar så har denna insikt lett till

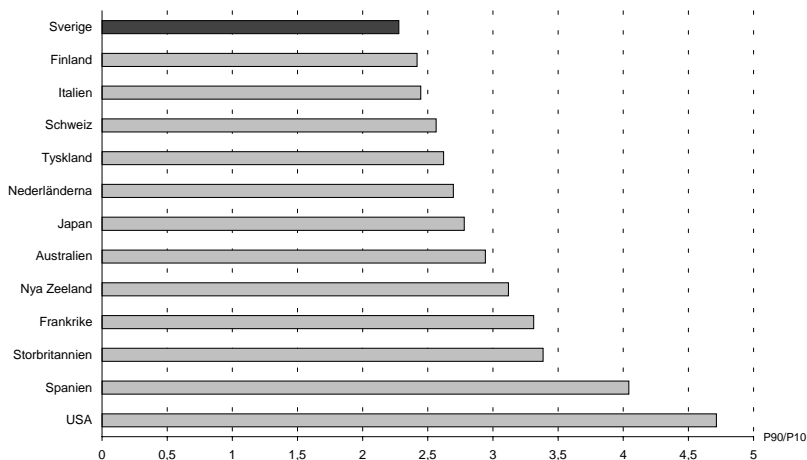
en rad åtgärder från regeringens sida där förslaget till riksdagen att skapa ett medlingsinstitut är ett viktigt inslag. Regeringen har också vidtagit en rad åtgärder för att öka arbetskraftsutbudet och kommer att arbeta vidare på den linjen.

1.1.3 Lönespridning

Uppgifterna om lönespridning avser löner före skatt för heltidssysselsatta. Spridningen mäts som kvoten mellan den nittionde och tionde percentilen. Det innebär att ju högre kvot, desto större lönespridning. Statistiken avser år 1995.

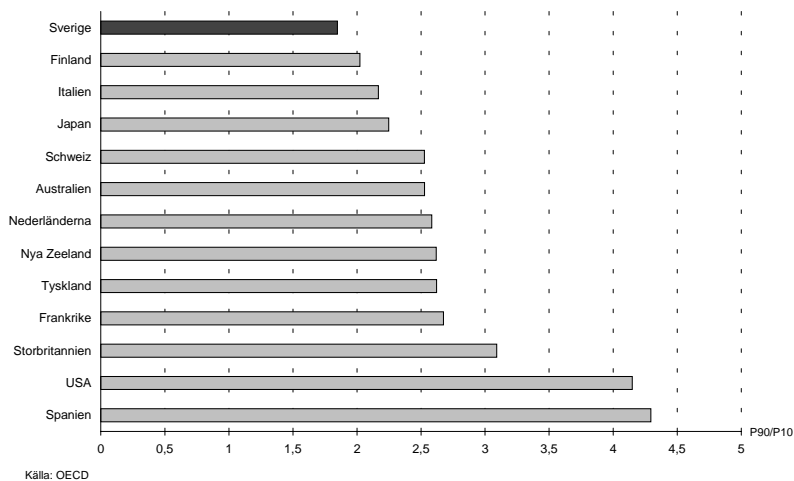
I figur 1.1.3a och 1.1.3b visas lönespridningen uppdelat efter kön.

Figur 1.1.3a: Lönespridning före skatt 1995 mätt som kvoten Percentil 90/Percentil 10, män

Källa: OECD

Figur 1.1.3b: Lönespridning före skatt 1995 mätt som kvoten Percentil 90/Percentil 10, kvinnor

Skillnaden mellan länderna är som regel små. Det finns dock några som tydligt avviker. Till dessa hör Sverige, som i likhet med övriga nordiska länder länge varit känt för att ha en jämn inkomstfördelning. Detta gäller inte enbart efter skatter och transfereringar. Även före skatt har Finland och Sverige en lönespridning som är avsevärt mindre än övriga länders. Den andra extremen utgörs av USA.

Mönstren är ungefär desamma för män och kvinnor. I båda fallen har Sverige och Finland den minsta lönespridningen och USA den största eller näst största. I Sverige är lönespridningen mindre för kvinnor än för män. Samtidigt förefaller skillnaderna mot andra länder att vara större för de svenska kvinnorna än för männen. Jämfört med medianen – den mittersta observationen i figurerna – är avvikelserna större för de svenska kvinnorna än för männen.

De uppgifter som redovisats avser år 1995. Mönstret ser i stort sett likadant ut år 1996 för de länder för vilka uppgifter finns tillgängliga. Från svensk statistik vet vi att inkomstfördelningen blivit något

ojämnare efter år 1995. Förändringarna torde dock inte vara så stora att de påverkar Sveriges plats i rangordningen.

Resultatet innebär inte med självklarhet att detta är något som skall åtgärdas med generella medel. En allt för liten lönespridning kan skapa problem med för små incitament för vidareutbildning och ökat ansvarstagande. Men det finns mycket annat som skapar löneskillnader än det ansvar individer tar och hur de vidareutbildar sig och därför kan inga enkla slutsatser om åtgärder dras. Det finns inga bevis för att mycket stora löneskillnader bidrar till en mer produktiv ekonomi, samtidigt som politik för solidaritet och trygghet som håller ihop en nation är en grundförutsättning för all utveckling och tillväxt.

1.2 Sammanfattning lönebildning

De indikatorer som använts för att illustrera lönebildningen visar sammanfattningsvis att Sverige ligger relativt dåligt till i en internationell jämförelse. Lönekostnaderna i företagssektorn ökade väsentligt snabbare än i flertalet övriga OECD-länder 1997-98. Även vid en jämförelse mellan förändringar i lönekostnader och produktivitet ligger Sverige förhållandevis dåligt till. Jämfört med andra länder har Sverige den minsta lönespridningen.

2 En väl fungerande arbetsmarknad

Målen för en väl fungerande arbetsmarknad ligger på flera plan. På en övergripande nivå finns mål om sysselsättning och arbetslöshet. I regeringsförklaringen 1996 deklarerade regeringen att Sverige år 2000 skall ha halverat den öppna arbetslösheten till 4 procent. I 1999 års budgetproposition tillkom ett sysselsättningsmål: andelen reguljärt sysselsatta av befolkningen mellan 20 och 64 år skall öka från 76 procent i november år 1999 till 80 procent år 2004.

På ett mera detaljerat plan finns mål för olika grupper på arbetsmarknaden: kvinnor, ungdomar, invandrare, handikappade etc. I agendan för Näringsdepartementets tillväxtpolitik diskuteras olika hinder för politiken, t ex ofrivilligt deltidarbete och att kvinnors och invandrarers kompetens inte tas tillvara fullt ut.

Indikatorerna för arbetsmarknadens funktionssätt bör därför bestå både av övergripande (aggregerade) mått och mått avseende olika grupper på arbetsmarknaden. Utöver de mer traditionella måtten som arbetslöshet och sysselsättningsintensitet redovisas här indikatorer som belyser rörlighet och kompetensnivå.

2.1 Indikatorer

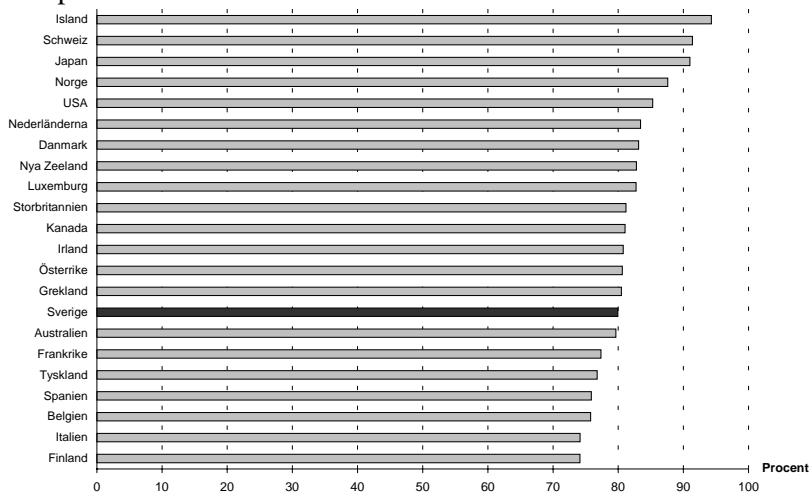
Tre av de framtagna indikatorerna belyser målen om arbetslöshet och sysselsättning. De båda första baseras på OECD:s och Eurostat statistik och redovisar *sysselsättningsintensitet efter kön och medborgarskap* respektive *arbetslöshet efter kön*. Den tredje indikatorn har hämtats från Eurostats Labour Force Survey och beskriver *andelen ungdomar i sysselsättning eller utbildning*.

Arbetskraftens rörlighet är en viktig förutsättning för en väl fungerande arbetsmarknad. Därför ingår som en av indikatorerna resultaten från en studie av *flyttningar mellan regioner*. Slutligen ingår två indikatorer som speglar olika sidor av arbetsmarknadens försörjning med kompetens. Den ena illustrerar den del av kompetensen som kan betecknas som befolkningens *läs-, skriv och räkneförmåga*. Underlaget kommer från en omfattande internationell studie. Den sista indikatorn beskriver kompetensen i termer av *andel högre utbildade i arbetskraften*. OECD:s utbildningsstatistik ligger till grund för denna redovisning.

2.1.1 Sysselsättningsintensitet efter kön och medborgarskap

Med sysselsättningsintensitet avses den andel av befolkningen som är sysselsatt. Figur 2.1.1a och 2.1.1b visar sysselsättningsintensiteten för män respektive kvinnor i åldern 25-64 år.

Figur 2.1.1a: Sysselsättningsintensitet för män 25-64 år, 1998, procent

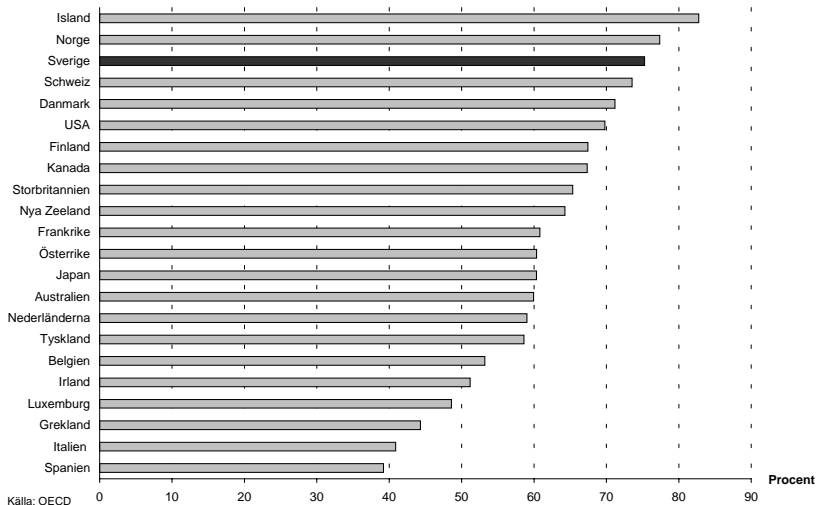

Källa: OECD

Sverige tillhör det relativt stora antal länder som har en sysselsättningsintensitet kring 80 procent. Finland har den lägsta andelen av samtliga OECD-länder, medan Island ligger i topp med 94 procent. Även Japan och Schweiz redovisar andelar över 90 procent.

En liknande rangordning för år 1990 gav en markant bättre placering för Sveriges vidkommande. Redan då intog Island första platsen. Sverige kom, tack vare sin mycket låga arbetslöshet, på andra plats, före länder som Storbritannien, USA, Danmark och Norge. Den kraftiga uppgången i arbetslöshet och det minskade arbetskraftsdelta-gandet under början av 1990-talet ledde till att Sverige rasade till nedre hälften av rankinglistan.

Figur 2.1.1b: Sysselsättningsintensitet för kvinnor 25-64 år, 1998, procent

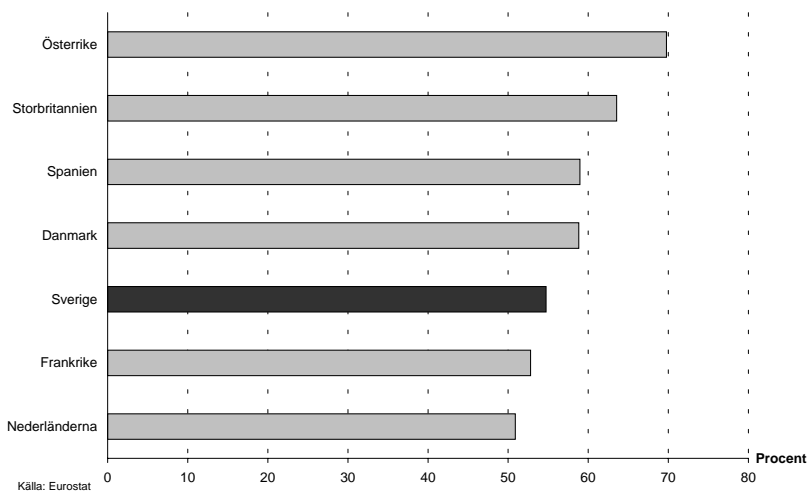

Bilden ser annorlunda ut för kvinnor. Andelarna för sysselsättningsintensiteten ligger genomgående lägre. I Sverige är dock denna skillnad relativt måttlig. Männens sysselsättningsintensitet 1998 var 80 procent och kvinnornas 75 procent. I övriga länder är differenserna väsentligt större. Det betyder att Sverige är ett av de länder som har

den allra högsta sysselsättningsintensiteten för kvinnor. Det är endast Island och Norge som ligger högre.

Det är svårare att göra liknande jämförelser för utländska medborgare. OECD:s statistik innehåller inga uppgifter om nationalitet och den statistik som EU samlar in har betydande brister. Uppgifter saknas för flera medlemsländer. Figur 2.1.1c redovisar de uppgifter som varit möjliga att få fram från Eurostat. Det bör understrykas att statistiken inte är lika tillförlitlig som de ovan redovisade uppgifterna över sysselsättningsintensitet efter kön.

Figur 2.1.1c: Sysselsättningsintensitet för utländska medborgare, 25-64 år, 1998.

Det är en betydande skillnad mellan de sju länderna. I Nederländerna och Frankrike är ungefär hälften av de utländska medborgarna sysselsatta, i Österrike ligger andelen på 70 procent. Sverige ligger relativt lågt, på 55 procent.

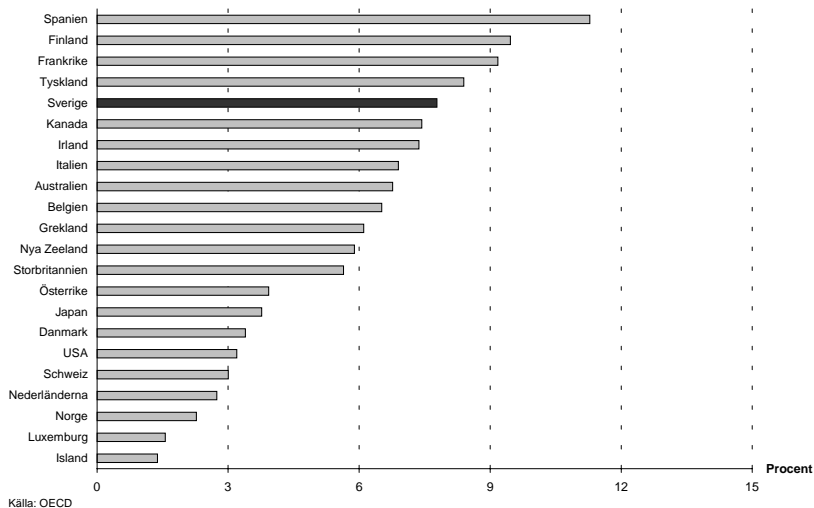
Problemen för svensk del kan bero på att 90-talets stora flyktinginvandring sammanföll med den kraftiga försämringen av arbetsmark-

nadsläget, något som gjorde det svårare än tidigare för de nyanlända att komma in på arbetsmarknaden. Det är nödvändigt med kraftfulla insatser för att öka förvärvsmöjligheterna för invandrare och barn till invandrare. Det räcker med rättvise- och jämlikhetsskäl för att motivera detta, men från tillväxtskympunkt är det dessutom negativt att resurserna hos en så stor grupp av landets invånare inte tas tillvara i arbetslivet. Inom departementet pågår ett projektarbete som förberedelse för en proposition om ökad mångfald i arbets- och näringsliv.

En ytterligare förklaring till skillnader mellan länder skulle kunna vara att andelen invandrare på arbetsmarknaden varierar kraftigt. Möjligheterna att sysselsätta utländska medborgare kan vara mindre i länder där dessa utgör en stor del av befolkningen. Statistik över antalet sysselsatta utländska medborgare tyder dock inte på att detta är enda förklaringen. Österrike som har den högsta sysselsättningsintensiteten bland de utländska medborgarna har samtidigt den högsta andelen invandrare av den totala sysselsättningen. Av dessa är huvuddelen från länder utanför EU. Förklaringen till den höga sysselsättningsintensiteten kan sålunda inte vara att de utgör en liten grupp på arbetsmarknaden. Inte heller gäller det motsatta resonemanget för Nederländerna.

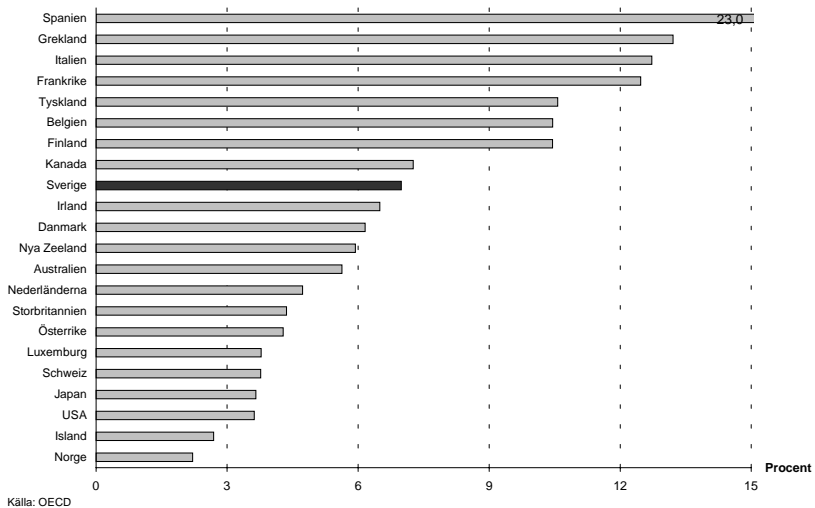
2.1.2 Arbetslöshet efter kön

I figur 2.1.2a och 2.1.2b återges data över andelen arbetslösa av arbetskraften i olika länder.

Figur 2.1.2a: Andel arbetslösa män, 25-64 år, 1998, procent

Sverige hade år 1998 en relativt hög arbetslöshet bland män jämfört med övriga OECD-länder. Till en del är detta en återspeglning av den förhållandevis låga sysselsättningsintensiteten i figur 2.1.1a

Det bör noteras att de officiella svenska arbetslöshetssiffrorna utgörs av Statistiska Centralbyråns arbetskraftsundersökningar. Här används istället OECD:s definition som genomgående ger något högre siffror.

Figur 2.1.2b: Andel arbetslösa kvinnor, 25-64 år, 1998, procent

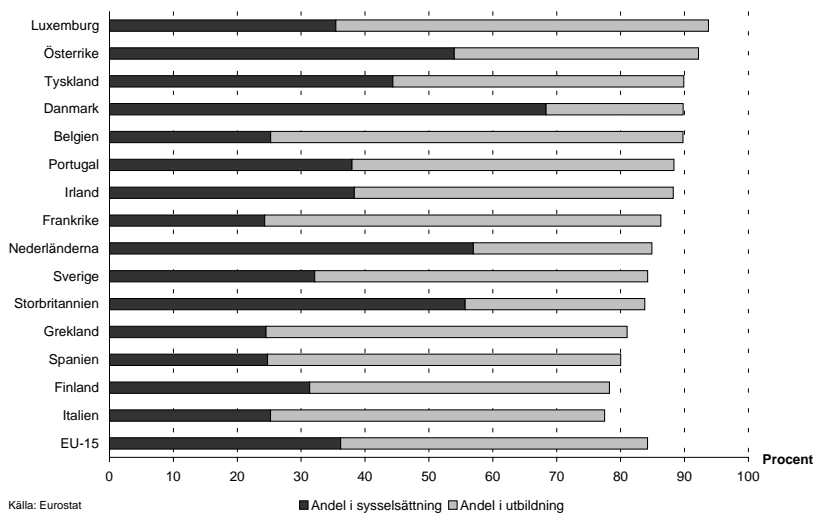
Sverige har en något gynnsammare placering när det gäller arbetslösheten bland kvinnor och ligger ungefär i mitten. De norska kvinnorna har lägst arbetslöshet (2 procent) och de spanska den högsta (23 procent). Spridningen (i procentenheter) är väsentligt större för kvinnor än för män.

Resultaten bekräftar en känd problembild. Regeringens övergripande mål för den ekonomiska politiken är full sysselsättning. Mål för öppen arbetslöshet och sysselsättning står fast. Med offentliga finanser i överskott och stabila priser finns nu en unik möjlighet att varaktigt pressa ned arbetslösheten mot de nivåer som fanns innan 1990-tals krisen. Nya arbetstillfällen skapas främst inom små och medelstora företag. En sund småföretagspolitik som gör det lättare att driva och starta företag är därför av vikt för att uppnå en ökad sysselsättning. Den goda utvecklingen innebär också att sysselsättningspolitiken ändrar perspektiv. Nu handlar det om att prioritera tillsättningen av de lediga platserna, utbilda arbetskraften så att flaskhalsarna motverkas och öka utbudet av kompetent arbetskraft för att förhindra att tillväxten bromsas upp till följd av brist på arbetskraft innan målet om sysselsättning uppnåtts.

2.1.3 Andel ungdomar i sysselsättning eller utbildning

Ungdomarnas situation på arbetsmarknaden beskrivs med en indikator över andelen i sysselsättning respektive utbildning. Andelen anges som procent av befolkningen i åldern 16-24 år och har beräknats med hjälp av data från Eurostat. Arbetslösheten i gruppen är strax under 10 procent vilket innebär att cirka 5 procent av befolkningen i åldern 16-24 år gör något annat än arbetar, studerar eller söker arbete.

Figur 2.1.3a: Andel ungdomar 16-24 år i sysselsättning respektive utbildning 1998, procent

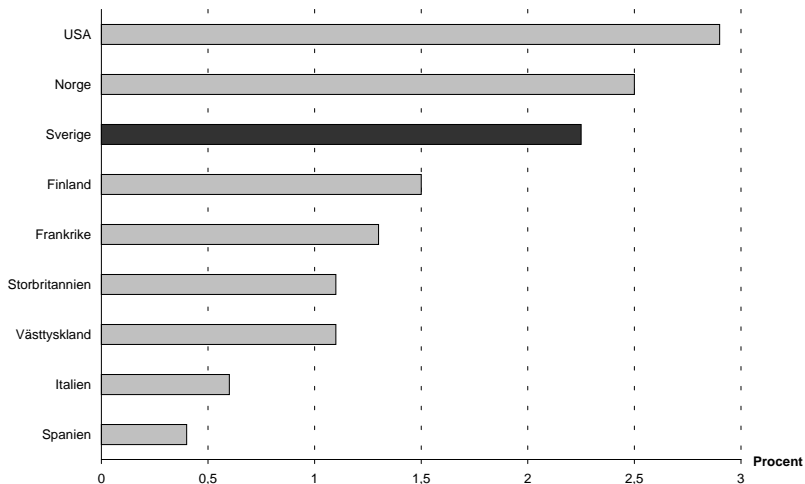

Genomsnittet för samtliga EU-länder ligger på 84 procent, varav 38 procent i utbildning och resten i sysselsättning. Även Sveriges andel uppgår till 84 procent, men med en större andel i utbildning. Figuren visar att flertalet länder ligger relativt nära genomsnittet. Däremot varierar fördelningen mellan utbildning och sysselsättning betydligt.

2.1.4 Interregional flyttningsbenägenhet

Som en indikator på rörligheten på arbetsmarknaden redovisas här uppgifter över mellanregionala flyttningar. Sådana flyttningar varierar normalt mellan åren och det är därför lämpligt att ta fram ett genomsnitt för en längre period. Här har utnyttjats resultat från en arbetsmarknadsstudie som utgått från data för nio OECD-länder. Statistiken avser antalet personer som flyttar från en region till en annan inom ett land under perioden 1980-87. Statistiken avspeglar gamla förhållanden men indikatorn är så intressant att den ändå redovisas. Aktuell internationell jämförbar statistik produceras inte regelbundet men OECD har aviserat en uppdatering av siffrorna under den tid projektet *Benchmarking av näringspolitiken* drivs. För Sveriges del avser statistiken flyttningar över länsgräns.

Figur 2.1.4a: Mellanregionala flyttningar som andel av befolkningen 1980-87, procent

Källa: Nickell, Layard (1997)

Figuren visar att rörligheten i Sverige var relativt hög. Det är enbart USA och Norge som uppvisar högre andel flyttningar. En motsvarande kalkyl för perioden 1990-96 visar för Sveriges del att vi även under dessa år legat på ungefär samma nivå som i figuren. Siffrorna står i kontrast till debatten där det ibland framhålls att människor inte flyttar dit där arbete finns. En möjlig förklaring till den stora svenska geografiska rörligheten är de utbyggda trygghetssystemen som gör att människor vågar bryta upp och acceptera förändringar.

2.1.5 ”Läsförmåga” enligt IALS

International Adult Literacy Survey (IALS) är en internationell studie av vuxnas läs- skriv- och räkneförmåga. Begreppet ”literacy” definieras som: ”... *a particular skill – namely the ability to understand and employ printed information in daily activities at home, at work and in the community – to achieve one’s goals and to develop one’s knowledge and potential.*”

Studien genomfördes 1994/95 i Sverige, USA, Kanada, Tyskland, Polen, Schweiz och Nederländerna. Läsförmågan mäts i tre dimensioner:

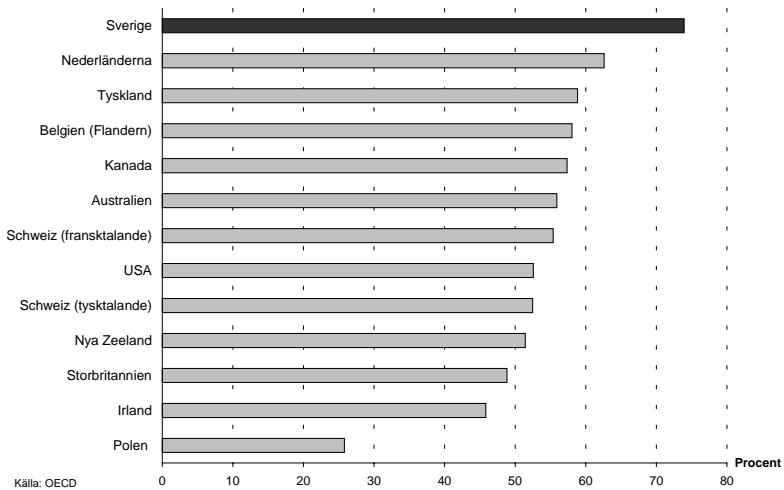
- att läsa löpande text
- att tolka och använda diagram, kartor, blanketter etc
- att genomföra beräkningar från underlag i texter och dokument

Resultaten redovisas i poäng som grupperats i fem nivåer i redovisningen. Av de sju länderna som ingick i studien redovisar Sverige de bästa resultaten. Det gäller både den genomsnittliga läsförmågan och andelen läsare som ingår i de högsta nivåerna. Enligt Skolverkets analys av resultaten kan dessa inte ”..... härledas till någon enskild förklarande egenskap i det svenska samhället som skiljer Sverige från samtliga andra länder i undersökningen.”

Spridningen i läsförmåga är stor i alla länder. Även om vissa länder har högre genomsnittsvärden än andra har samtliga en viss andel av befolkningen med låga värden. I figur 2.1.5a redovisas några resultat

från studien. Figurerna illustrerar hur stor andel av befolkningen i åldern 16-65 år som befinner sig på de tre högsta nivåerna. Andelen utgör ett ovägt genomsnitt av de tre tidigare nämnda dimensionerna i läsförmågan.

Figur 2.1.5a: Andel av befolkningen med god "läsförmåga" enligt IALS, procent

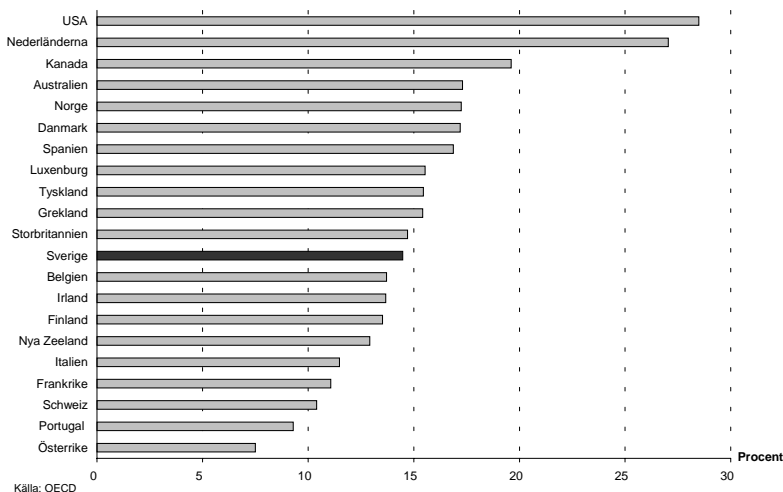

Bortsett från Polen och Sverige är skillnaderna mellan de genomsnittliga värdena mycket små. Sverige ligger högst och Polen lägst. I övrigt är det, enligt OECD, inte möjligt att rangordna länderna med utgångspunkt från de genomsnittliga resultaten.

2.1.6 Kompetensförsörjning som andel akademiker

Det mått som redovisades i föregående avsnitt kan sägas mäta den faktiska kompetensen, dvs förmågan att bland annat utnyttja genomgången utbildning. Ett annat och vanligare mått är att istället utgå från den formella utbildningen. I figur 2.1.6a återges andelen av arbetskraften som har examen på universitetsnivå. Uppgifterna kommer från OECD.

Figur 2.1.6a: Andel av arbetskraften, 25-64 år, med universitetsutbildning, 1996, procent

Figuren visar en betydande spridning i andelen universitetsutbildade. Högt utvecklade industriländer uppvisar vitt skilda andelar. Schweiz har 10 procent, Tyskland 15 och USA 28 procent. Sverige ligger ungefär i mitten med 14 procent.

Även om situationen inte är alarmerande så är kompetens en nyckelfaktor för ett litet land som Sverige som är beroende av högteknologisk produktion med höga förädlingsvärden eftersom vi aldrig kommer att kunna konkurrera med extrema låglöneländer. Finanspolitiska

restriktioner har under en lång rad av år gjort att satsningar på utbildning varit eftersatta. Att rätta till detta är ett av regeringens viktigaste långsiktiga åtaganden. Riksdagen har under de senaste tio åren fattat flera beslut om att bygga ut den grundläggande högskoleutbildningen. För åren 1997–2000 har den tillförts resurser för 68 000 nya permanenta platser. Under perioden 1997–2002 inrättas ca 89 000 nya högskoleplatser i hela landet. De senaste decennierna utbyggnad av högskolan har lett till att antalet högskolestuderande i grundutbildning har ökat med närmare 60 procent sedan 1990 och i dag omfattar mer än 300 000 studenter.

2.2 Sammanfattning arbetsmarknad

Flera indikatorer har använts för att belysa målet om en väl fungerande arbetsmarknad och resultatet blir, som väntat, inte helt entydigt. På vissa områden ligger Sverige mycket bra till. Det gäller

- befolkningens "läsförmåga"
- benägenheten att flytta mellan olika regioner
- kvinnors sysselsättningsintensitet.

På andra områden har Sverige en väsentligt sämre placering. Hit hör dels de indikatorer som belyser arbetsmarknadsläget, dels utbildningsnivån:

- sysselsättningsintensitet för män och för utländska medborgare
- arbetslösheten bland män och kvinnor
- andel högre utbildade på arbetsmarknaden.

3 Sverige, en ledande IT-nation

Sverige ligger väl framme inom IT-området med flera ledande företag inom landet och en IT-användning som är bland de högsta i världen. Statens ansvar är att se till att förutsättningarna för den framtida utvecklingen är goda och att avlägsna de hinder som försvårar eller försenar utvecklingen.

Indikatorerna på landets ställning bör avspegla situationen på tre olika områden:

- Infrastrukturen; – utbyggnad och kostnader för utnyttjandet
- Industrin; – produktion, utrikeshandel och FoU
- Användning; – t ex datorer och internet

IT-branschen är relativt ung och den förändras snabbt både till omfattning och innehåll. I många fall är det svårt att få tag på aktuell och relevant statistik. Det finns få väletablerade datakällor vilket leder till att det ibland förekommer motstridiga uppgifter om situationen i branschen. Urvalet av indikatorer har här begränsats till statistik från två välkända källor: OECD och EITO (European Information Technology Observatory), en årsbok från ICT (Information and communications technology industry in Europe).

Vid tolkningen av det material som redovisas i det följande bör dessutom två aspekter hållas i minnet:

Den snabba utvecklingen innebär att rangordningen mellan länderna lätt kan förändras från ett år till nästa. Förändringarna inom IT, men

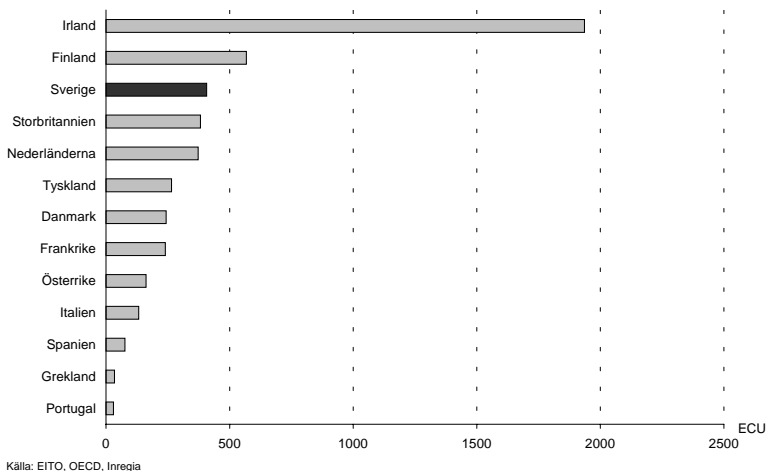
även uppkomsten av nya affärsmodeller vilka medför olika branschglidningar, gör det dessutom svårt att beskriva branschen med hjälp av traditionell statistiknomenklatur.

3.1 Indikatorer

Fem indikatorer har tagits fram. Den första, *produktion per capita*, skall illustrera industrins omfattning i olika länder. Två indikatorer har valts ut för att visa användningen av IT. Den ena, *IT-marknadens storlek*, ger ett mera övergripande mått. Den andra – *internetanvändning* – illustrerar användningen inom ett specifikt område. För att beskriva kostnaderna för att utnyttja infrastrukturen har valts en indikator på *kostnader för telefonsamtal*. Utvecklingen inom IT-området är beroende av tillgången till personal med relevant utbildning. Därför ingår även en variabel som består av *andelen högtbildade naturvetare och tekniker 25-34 år*.

3.1.1 Produktion per capita

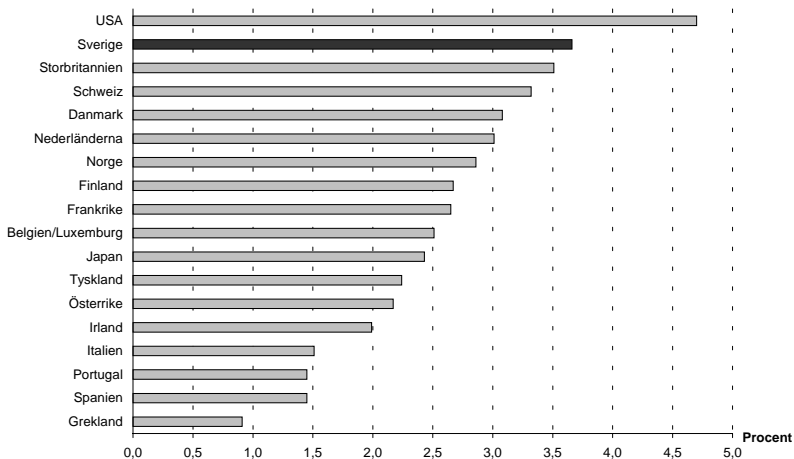
Det finns ingen lätt tillgänglig produktionsstatistik för branschen. Här har utnyttjats data från EITO-99. EITO innehåller statistik över beräknat "market value" vilket skall motsvara tillförseln till de olika länderna. Dessutom har EITO data över utrikeshandeln. Summan av de redovisade värdena för tillförsel ("market value") och handelsnetto kan antas utgöra en rimlig approximation för produktionen inom landet. Sådana produktionsvärden har här beräknats för "ICT hardware", dvs IT hårdvara och telekommunikationsutrustning. De på detta sätt beräknade produktionsvärdena återges i nedanstående figur.

Figur 3.1.1a: ”Produktion” per capita av ICT hårdvara, 1997, ECU

Det höga värdet för Irland förklaras sannolikt av det gynnsamma industriklimatet. En konsekvent genomförd politik har lett till att företag från USA och Japan valt att förlägga europeiska satsningar till Irland. Av figuren framgår att Sverige har en hög produktion av hårdvara inom IT och telekommunikationsområdet. Finland ligger högre. Uppgifter för USA saknas.

3.1.2 IT-marknaden

IT-användningen illustreras här med data över IT-marknaden som andel av BNP. Här ingår dels den del av den inhemska produktionen som säljs inom landet, dels importen av IT-produkter. Uppgifterna, som har hämtats från EITO-99, avser år 1998 återges i figur 3.1.2a.

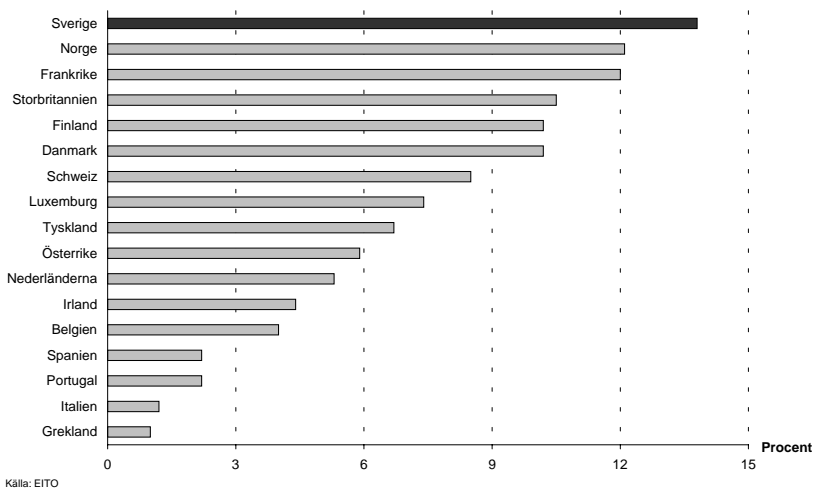
Figur 3.1.2a: IT-marknaden som andel av BNP 1998, procent.

Källa: EITO

Sverige uppvisar den näst USA högsta andelen. Variationerna mellan länderna är betydande. USA:s andel är sålunda dubbelt så hög som Tysklands.

3.1.3 Internetanvändning

Det finns för närvarande ingen statistik som gör det möjligt att beskriva hur många som har tillgång till Internet i olika länder. Uppgifterna i figur 3.1.3a visar antalet privata internetabonnemang per 100 invånare och är hämtade från EITO-99. Detta ger en grov uppskattning av hur stor internetanvändningen är. Siffrorna bör tolkas som en lägsta nivå av internetanvändningen.

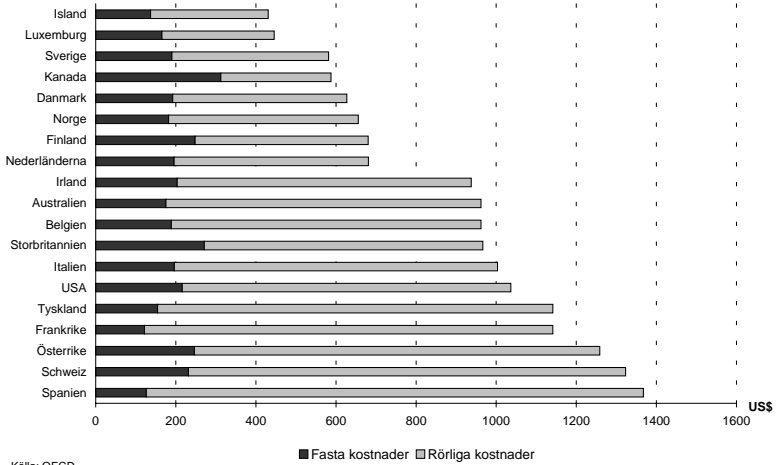
Figur 3.1.3a: Privata internetabonnemang/100 invånare, 1997

Sverige uppvisar den högsta andelen följt av Norge och Frankrike. Det bör påpekas att det saknas uppgifter för USA i figuren.

3.1.4 Kostnader för telefonsamtal

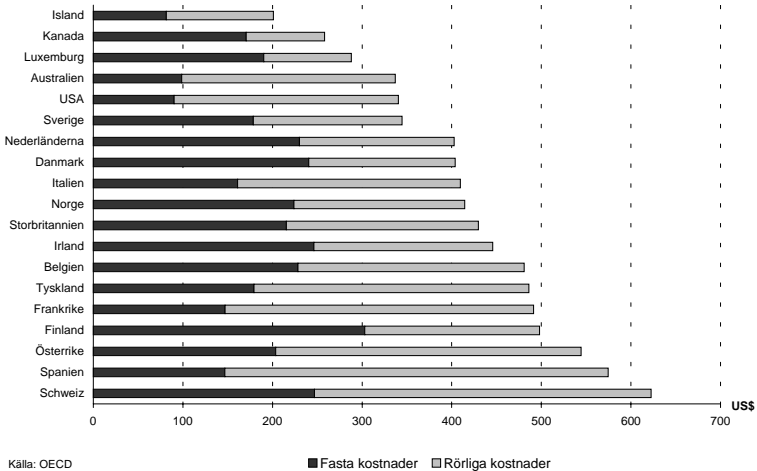
OECD har beräknat utgifter för telefonsamtal i olika länder. Därvid skiljer man mellan företagssamtal och privatsamtal. Beräkningen utgår från taxorna i respektive länder och antaganden om ett visst antal samtal per år. Samtal med mobiltelefon ingår ej. Figur 3.1.4a och 3.1.4b återger OECD:s resultat.

Figur 3.1.4a: Kostnader för telefonsamtal för företag 1998 enligt OECD, US\$

Källa: OECD

Figur 3.1.4b: Kostnader för telefonsamtal för hushåll 1998 enligt OECD, US\$

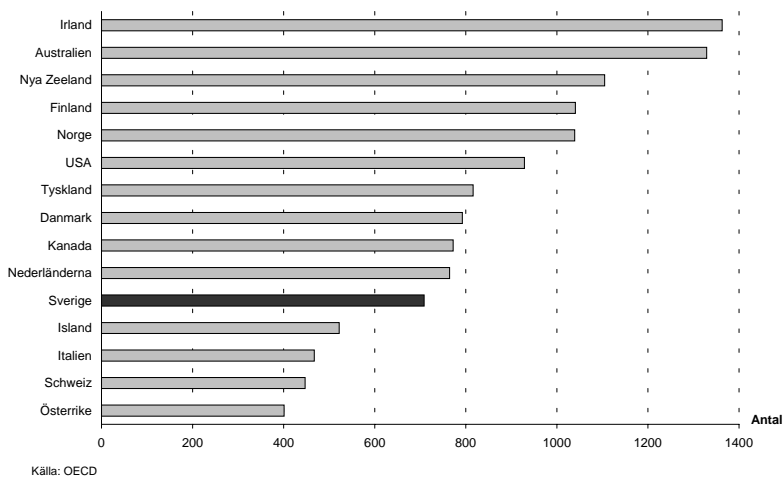
Källa: OECD

Av figurerna framgår att Sverige har relativt sett låga telefon-taxor. Framför allt gäller detta för företagen.

3.1.5 Andelen högtbildade naturvetare och tekniker 25-34 år

IT-sektorn har ett stort behov av utbildad arbetskraft. Tillgången till högtbildade tekniker och naturvetare är därför väsentlig för branschens utveckling. Samtidigt är det viktigt att utbildningen är modern. Nedanstående figur visar andelen naturvetare och tekniker med universitetsutbildning (ISCED 6/7) som andel av arbetskraften i åldern 25-34 år.

Figur 3.1.5a: Antal naturvetare och tekniker per 100000 personer i arbetskraften i åldern 25-34 år, 1997

Liksom i figuren över andelen universitetsutbildade i avsnitt 2.1.6 är spridningen mycket stor. Schweiz och Österrike ligger på en nivå som utgör en tredjedel av Irlands. Sverige ligger långt ner på listan, avsevärt efter Finland och Norge.

Det är speciellt oroande när andelen tekniker och naturvetare är låg i unga åldersklasser. Flaskhalsar skapas redan idag av brist på tekniker och kraftfulla åtgärder måste vidtas för att situationen inte skall förvärras. Med anledning av 1999 års ekonomiska vårproposition har riksdagen beslutat att den grundläggande högskoleutbildningen skall byggas ut med drygt 10 000 nya permanenta platser för år 2001 och lika många för år 2002. Vid fördelningen av platser på utbildningsområden och högskolor har regeringen i budgetpropositionen för år 2000 angivit att tyngdpunkten i utbyggnaden skall ske inom de naturvetenskapliga och tekniska områdena samt att behovet av IT-utbildningar beaktas. Det är också viktigt att undervisningsformer och pedagogik utvecklas. Andelen studenter som avbryter studierna måste minska. Avbrutna studier innebär i de flesta fall resursslöseri både ur individens och samhällets synvinkel.

3.2 Sammanfattning IT

Bristen på statistik gör det svårt att spegla alla intressanta aspekter av IT-området. De indikatorer som redovisats här befäster dock intrycket av Sverige som en av de ledande IT-nationerna. Sverige ligger bland de främsta både när det gäller produktion och användning av IT. Även kostnaderna för att utnyttja infrastrukturen för fast telefoni är låga i en internationell jämförelse. Däremot ligger Sverige dåligt till när det gäller andelen unga högutbildade tekniker och naturvetare.

4 Hållbar kommunikationsförsörjning

Det övergripande målet för transportpolitiken skall enligt riksdagens beslut vara att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Utöver detta mål finns ett antal delmål som avser bland annat miljön, regionalpolitiken och trafiksäkerheten.

Indikatorerna skall i första hand belysa olika aspekter av den ekonomiska tillväxten. Därför har inte ambitionen varit att här ta upp samtliga delmål i transportpolitiken. Enbart det övergripande transportpolitiska målet och miljömålet behandlas.

Ett problem i sammanhanget är att tillgängligheten har en rumslig dimension som innebär att det inte finns något entydigt och enkelt sätt att mäta den på nationell nivå. Därför har här inkluderats indikatorer som avser Stockholmsregionens tillgänglighet.

4.1 Indikatorer

Två av indikatorerna belyser tillgängligheten. Det finns inga studier som jämför olika länders tillgänglighet. Däremot finns material som gör det möjligt att jämföra städer i olika länder med avseende på tillgängligheten. En av indikatorerna bygger på ett enkätmaterial som bland annat innehåller värderingar av *den interna tillgängligheten* i Europas huvudstäder. Den andra indikatorn bygger på statistik över *flygförbindelser mellan Europas huvudstäder*. Dessa två indikatorer kommer sålunda att jämföra Stockholm med andra europeiska städer. Stockholm är en betydelsefull knutpunkt i det nationella kommunikationssystemet. Stadens tillgänglighet är därför viktig, inte bara för Stockholmsregionen, utan för hela landet.

För att belysa transporterans effekter på miljön redovisas dels *lastbilarnas andel av godstransporterna* dels *utsläpp av koldioxid* från transportsektorn.

4.1.1 Stockholms interna tillgänglighet

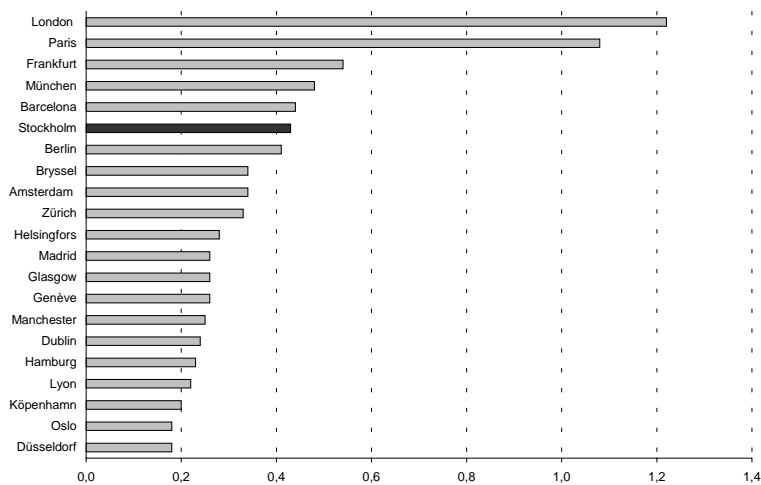
Transportpolitikens övergripande mål är att förbättra tillgängligheten. Två indikatorer på tillgänglighet kommer att redovisas i det följande. Den första indikatorn avser Stockholms interna tillgänglighet. Med dessa avses hur lätt det är att ta sig fram inom staden. Frågan är sålunda hur Stockholm ligger till i detta avseende jämfört med andra storstäder.

Det finns inga internationella jämförelser av städernas interna tillgänglighet i kvantitativa termer. Den indikator som redovisas här har hämtats från en årligen återkommande studie som utförs av konsultföretagen Healey & Baker. De har i flera år frågat representanter för multinationella företag om hur de bedömer storstäder ur lokaliseringssynpunkt. Cirka 500 företagsledare från ett urval bland de största företagen från nio europeiska länder har tillfrågats. I urvalet ingår industri-, handels- och tjänsteföretag. Intervjuerna tar upp frågor om vilka faktorer som är viktiga vid lokaliseringsbesluten och vilka städer som är mest attraktiva.

Den fråga som ligger till grund för rangordningen i figur 4.1.1a har följande lydelse:

"Which city do you think is best in terms of ease of travelling around within the city?"

Intervjupersonerna har fått rangordna de tre städer de ansett bäst i termer av intern tillgänglighet. Svaren har vägts samman till en poängsumma för varje stad.

Figur 4.1.1a: Intern tillgänglighet i storstäder, 1999

London och Paris ansågs år 1999 ha väsentligt bättre intern tillgänglighet än övriga städer. Bland de övriga ligger Stockholm väl till, i nivå med Barcelona och Berlin och sammanlagt på en sjätte plats av 21 städer. Det kan tilläggas att det över tiden finns en viss stabilitet i svaren. I 1998 års undersökning hamnade Stockholm på ungefär samma poängsumma, vilket då resulterade i en femteplats.

4.1.2 Stockholm – flygförbindelser med utlandet

Enligt den konsultundersökning som ligger till grund för indikatorn i föregående avsnitt är den *internationella* tillgängligheten en av de viktigaste lokaliseringsfaktorerna. Omkring 60 procent av de tillfrågade företagsledarna har svarat att goda transportförbindelser med andra städer och andra länder är ”absolut nödvändiga” för en lokalisering. I rangordningen av Stockholms externa tillgänglighet får staden i Healey & Bakers enkät en sämre placering än när det gäller den interna tillgängligheten. Av sammanlagt 30 städer kommer Stockholm

på plats nummer 20, bättre än Helsingfors och Oslo, men väsentligt sämre än Köpenhamn.

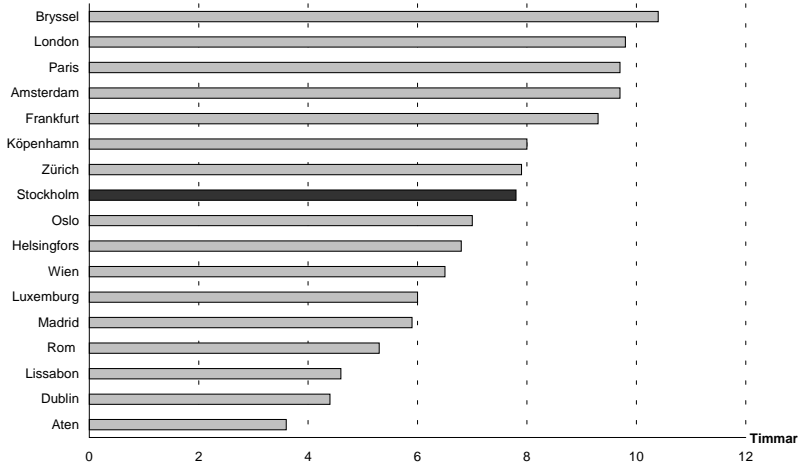
Ett försök har gjorts att kvantifiera den internationella tillgängligheten med flyg. Utgångspunkten har varit ett material över flygtidtabeller som tagits fram av Reed Travel Group Limited. Statistiken disponeras av Luftfartsverket, som tagit fram underlaget till den följande redovisningen. Uppgifterna avser december 1999.

Materialen ger en uppfattning om möjligheten att över en dag besöka andra huvudstäder i Europa. Med utgångspunkt från tidtabellsuppgifter över direktavgångar har beräknats hur lång tid det är möjligt att vistas i destinationslandet vid ett dagsbesök. Eller, för att ta ett konkret exempel: En person som flyger med första direktflyg från Stockholm till Paris och återvänder med sista direktflyg får sammanlagt 10 timmar i Paris. Tiden har då beräknats från det att planet landar i Paris till avgångstiden för hemresan. Det innebär att inga transporttider till och från flygplatsen har medräknats.

För sjutton storstäder i Europa, nästan uteslutande huvudstäder, har sådana "vistelsetider" beräknats. För varje stad har en uppgift tagits fram för resor *till* de övriga städerna. Genomsnittet av dessa uppgifter blir ett mått på stadens *åtkomlighet* med flyg. På motsvarande sätt har för varje stad en uppgift tagits fram för resor *från* de övriga städerna. Genomsnittet av dessa tal representerar stadens *tillgänglighet*. De på detta sätt beräknade (ovägda) måtten på åtkomlighet och tillgänglighet illustreras av figur 4.1.2a, nedan.

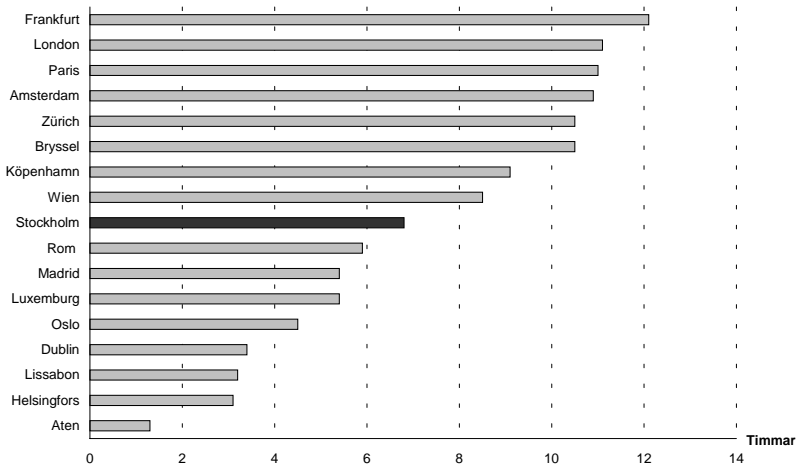
Figur 4.1.2a: Åtkomlighet och tillgänglighet med flyg. Genomsnittliga vistelsetider i timmar.

Åtkomlighet

Källa: Luftfartsverket

Tillgänglighet

Källa: Luftfartsverket

Med detta mått får Bryssel den högsta åtkomligheten följt av London och Paris. Stockholm ligger i mitten, något under Köpenhamn och Zürich, men bättre än Helsingfors och Oslo.

När det gäller *tillgängligheten* är Stockholms relativa position något sämre.

Slutsatsen blir sålunda att flygresenärer från Stockholm har relativt goda möjligheter att göra besök över dagen i europeiska huvudstäder. Det är något svårare för utlänningar att göra dagsbesök i Stockholm.

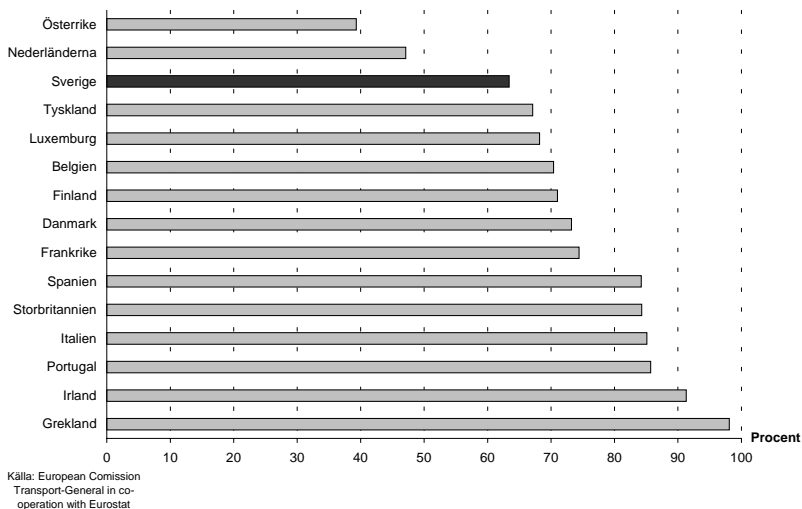
4.1.3 Godstransporter – andel bil

Denna indikator bygger på statistik från EU-länderna och visar hur stor del av de totala godstransporterna som går med lastbil. En hög lastbilsandel innebär större utsläpp och därmed sämre uppfyllelse av miljömålet.

Vägtransporterna svarade år 1970 för närmare hälften av de totala godstransporterna i EU. År 1997 hade denna andel ökat till närmare tre fjärdedelar. Övriga transportslag har samtliga minskat sina andelar. Störst är nedgången för järnvägen, vars andel gått från 33 till 14 procent. Transporter på inlandsvattenvägar har minskat sin andel från 12 till 7 procent. Även andelen för pipelines har sjunkit, från drygt 7 till 5 procent.

I figur 4.1.3a visas hur stor andel av godstransporterna som gick på landsväg år 1997 i de olika EU-länderna.

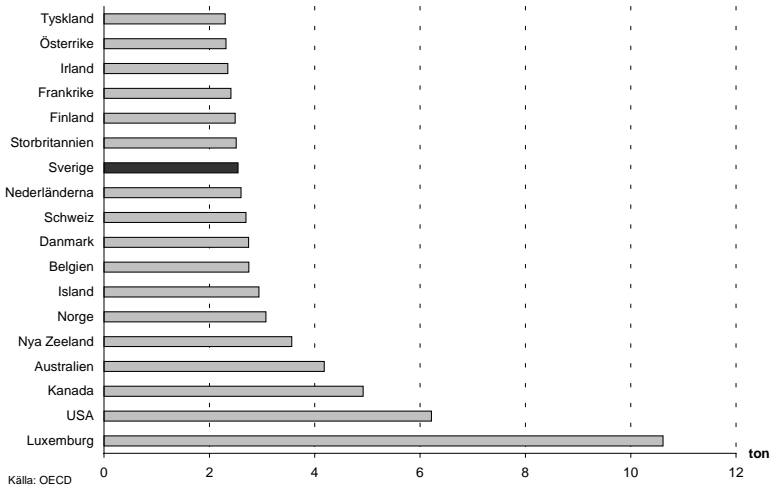
Figur 4.1.3a: Vägtransporternas andel av de totala godstransporterna år 1997, procent.

Sverige har en förhållandevis låg andel vägtransporter. Eftersom de svenska inrikes sjötransporterna är obetydliga och kustsjöfarten inte ingår i denna statistik betyder detta att Sverige har den högsta andelen för gods som går med järnväg, 37 procent.

4.1.4 Utsläpp från transporter av koldioxid per capita

Den andra indikatorn som belyser miljöaspekten på transporter visar koldioxidutsläpp per capita från transportsektorn. Uppgifterna kommer från en sammanställning som gjorts av OECD. Enligt denna statistik kom år 1997 drygt en fjärdedel av de totala koldioxidutsläppen i OECD-länderna från transportsektorn.

Figur 4.1.4a: Utsläpp av koldioxid per capita från transportsektorn, 1997, ton

Genomsnittet för hela OECD ligger på cirka 3 ton per invånare. Det är framför allt USA, Kanada och Australien som ligger väsentligt över genomsnittet. Det betyder i sin tur att genomsnittet för EU ligger lägre, 2,3 ton. Sverige ligger något över EU-genomsnittet. Ett relativt stort antal länder ligger i intervallet 2-3 ton per capita. Att Sverige trots den låga andelen lastbilstrafik inte ligger lägre sammanhänger med de relativt sett långa transportavstånden.

4.2 Sammanfattning kommunikationsförsörjning

De geografiska förutsättningarna spelar en stor roll för Sveriges internationella position när det gäller transporter. Trots en mycket låg andel vägtransporter är utsläppen från transportsektorn inte speciellt små räknat per capita. Detta sammanhänger med den stora landytan. På liknande sätt inverkar landets perifera läge på förbindelserna med kontinenten. Däremot förefaller den interna tillgäng-

ligheten i Stockholmsregionen vara relativt god i ett internationell jämförelse.

5 Fler och växande företag i hela landet

Det här målet kan sägas bestå av två delar:

- i Sverige skall företagen bli fler och växa
- tillväxten skall vara spridd över hela landet

För att kunna mäta måluppfyllelsen krävs i den första delen information om antalet företag och deras storlek. Den andra delen skulle kunna belysas med statistik över produktionens regionala fördelning.

5.1 Indikatorer

Två indikatorer belyser företagsstrukturen och dess förändringar med hjälp av registerdata från olika länder. Som regel är sådana data behäftade med åtskilliga osäkerheter. De nedanstående företagsindikatorerna är hämtade från en sammanställning gjord av Eurostat. Den första indikatorn beskriver *näringslivets dynamik* genom en summering av antalet nya och nedlagda företag. Den andra indikatorn ger ett mått på *nyföretagandet*.

En indikator beskriver några aspekter på *etableringshinder*.

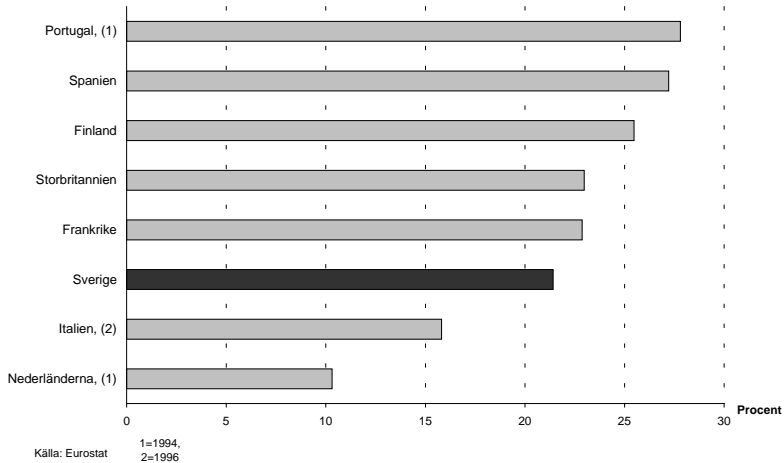
För att illustrera tillväxtens fördelning på regioner har data över bruttoregionprodukten (BRP) utnyttjats. Denna indikator anger hur stor spridningen i tillväxt är mellan regionerna i landet.

5.1.1 Näringslivets dynamik

Eurostat driver sedan länge ett projekt som går ut på att samordna statistiken över antalet företag och förändringarna i företagsbeståndet. Det finns idag i de flesta medlemsländer statistik över förändringar i företagsstocken. Den rapport från vilken de båda följande indikatorerna hämtats omfattar tio EU-länder, däribland Sverige. Uppgifterna avser förändringen mellan 1994 och 1995. Eurostat betonar problemen med att jämföra statistiken mellan länder då de nationella definitionerna av start och nedläggning av företag inte helt överensstämmer. Därför bör länderjämförelser göras med stor försiktighet.

Eurostats rapport visar att antalet nya företag i de flesta länder översteg antalet företagsnedläggningar 1995. Det är framför allt inom handel och övriga tjänstesektorer som ökningen ägde rum. Figur 5.1.1a visar summan av nya och nedlagda företag som andel av företagsbeståndet. Det är med andra ord ett mått som återspeglar båda delarna av strukturomvandlingen.

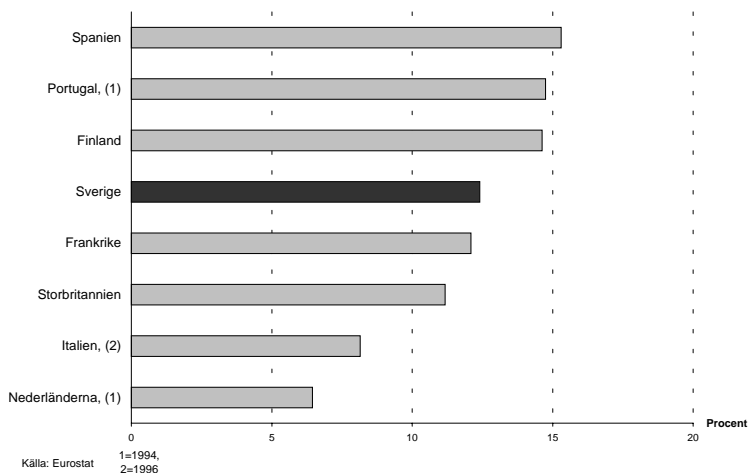
Figur 5.1.1a: (Nya + nedlagda företag)/företagsbeståndet, 1995, procent

De sammanlagda (positiva och negativa) förändringarna i företagsbeståndet i de undersökta länderna varierar mellan 10 procent i Nederländerna och 28 procent i Portugal. Till en del kan den låga andelen för Nederländerna hänga samman med att landet har andra definitioner. I Sverige ligger andelen på 21 procent vilket ger en sjätteplacering.

5.1.2 Nyföretagande

I figur 5.1.2a återges de nya företagen som andel av företagsbeståndet. Andelen anger sålunda nytillskottet av företag.

Figur 5.1.2a: Nya företag/ företagsbestånd, 1994-95, procent

Andelen nya företag varierar mellan 6 och 16 procent av företagsbeståndet. Sverige intar med 12 procent en mittenplacering. Rangordningen är mycket lik den som avsåg de sammanlagda förändringarna i företagsstocken.

5.1.3 Etableringshinder

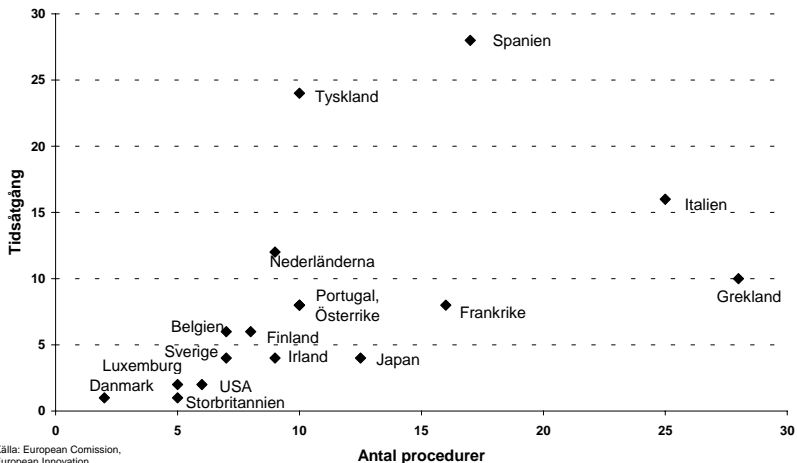
I diskussionen om fler och växande företag framhålls ofta behovet av enkla administrativa regler. Reglerna för att starta nya företag kan vara av mycket olika karaktär. Det kan därför vara vanskligt att jämföra regelverket i olika länder. EU har emellertid i sitt innovationsprogram gjort en kartläggning av de administrativa reglerna för att bilda småföretag. Ur denna publikation har hämtats två exempel på regler:

- (1) antalet procedurer i registreringen av ett nytt företag
- (2) tidsåtgång för registreringen

I figur 5.1.3a återges en illustration som hämtats från EU-rapporten och som visar dessa båda variabler. Antalet registreringsprocedurer utgörs av summan av de nödvändiga inledande formaliteterna, antalet registreringskontor som skall kontaktas och de formaliteter som gäller efter själva registreringen.

Antalet administrativa procedurer som ingår i registreringen av ett nytt företag varierar kraftigt mellan länderna. De mest komplicerade systemen finns i Italien, Grekland, Spanien och Frankrike. En faktor som underlättar registreringen i Frankrike är förekomsten av s k ”One Stop Shop” som svarar för samordning av de olika procedurerna. Ett stort antal procedurer leder som regel till en betydande tidsåtgång för registreringen.

Figur 5.1.3a: Antal procedurer och tidsåtgång (veckor) för registrering.

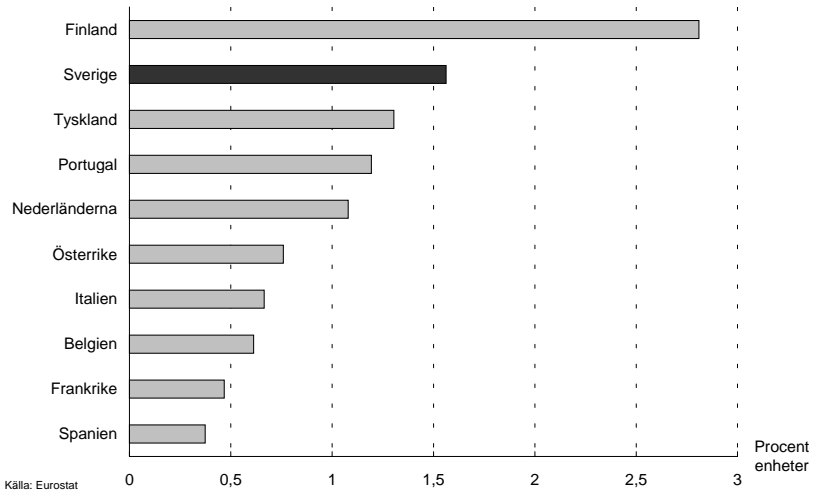
Danmark och Storbritannien är de länder i Europa i vilka registreringen går snabbast. Danmark har ett av de enklaste systemen i Europa. Bland annat beror detta på en samordning av kontakterna med skattemyndigheterna. Sverige ligger förhållandevis bra till med kort tidsåtgång och ett fåtal procedurer. Systemet i USA framhålls i EU-

rapporten som mycket fördelaktigt. Det ger utrymme för flera olika typer av företag, registreringen går snabbt och kostnaderna är måttliga.

5.1.4 Förändring i bruttoregionprodukt, fördelning mellan regioner

Här redovisas hur förändringen i den totala produktionen av varor och tjänster fördelats mellan regioner. Regionala data redovisas därvid på så kallade NUTS-områden. Sverige har indelats i åtta områden: Stockholm, östra Mellansverige, Sydsverige, norra Mellansverige, mellersta Norrland, övre Norrland, Småland med öarna, Västsverige. Utgångspunkten har varit förändringen i bruttoregionprodukt i de olika regionerna. För varje land har förändringen i de olika regionerna jämförts med förändringen på nationell nivå. Som ett mått på spridningen har använts den genomsnittliga avvikelser från den nationella förändringen. Det betyder att i ett land där tillväxttakten är densamma i samtliga regioner kommer den genomsnittliga avvikelser att bli noll. För tio EU-länder redovisas i figur 5.1.4a sådana spridningsmått för förändringen mellan 1995 och 1996. Det bör understrykas att kvaliteten på den regionala statistiken varierar mellan länderna. Figuren bör därför tolkas med försiktighet.

Figur 5.1.4a: Regional spridning i BNP-tillväxt 1995-96. Genomsnittlig avvikelse från riksgenomsnittet i procentenheter

Den minsta regionala spridningen av BNP-tillväxten uppvisar Spanien medan Finland ligger högst. I Sverige som ligger näst högst har mellersta och norra Norrland de största (negativa) avvikelserna från den genomsnittliga ökningen i BNP.

Figuren illustrerar tydligt behovet av den Nordiska dimension som var ett av de teman som drevs av Finland under landets ordförandeskap. Glest befolkade nationer med stora arealer långt upp i norr har stora skillnader mellan regionala ekonomier. Att infrastruktur för kommunikation, både elektronisk och traditionell, blir kostsam räknad per capita är bara en uppenbar implikation som de nordliga länderna försöker få gehör för. Att detta lyckas är viktigt i bl. a. arbetet med de Europeiska strukturfonderna. Figuren visar hur tätt befolkade länder i det kontinental Europa har det lättare att upprätthålla regional balans.

5.2 Sammanfattning företagande

Även om statistiken på detta område är något osäker tyder indikatorerna på att Sverige intar en mellanposition när det gäller strukturomvandling, nyföretagande och etableringshinder. Bilden är något tydligare när det gäller tillväxtens regionala spridning. Här pekar statistiken på att Sverige tillhör de länder som har den ojämnaste fördelningen av tillväxten.

6 Fungerande marknader och konkurrens

En väl fungerande konkurrens på marknaderna för varor och tjänster håller nere prisnivån och leder till en ökad produktivitet. Bristande konkurrens är en av förklaringarna till den internationellt sett höga prisnivån för många produkter i Sverige. Bland de faktorer som bestämmer konkurrenssituationen på en marknad återfinns bland annat förekomsten av utländska företag, regleringar samt statligt eller kommunalt stöd. Nyttillkomna företag antas leda till en intensivare konkurrens i en bransch.

6.1 Indikatorer

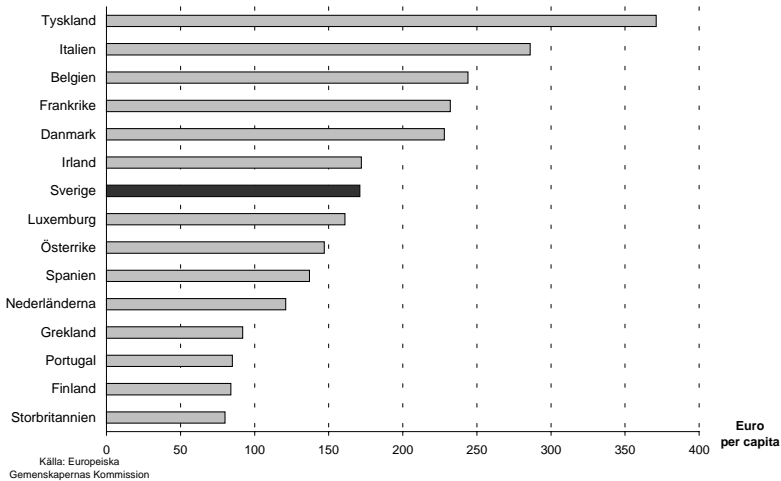
Det finns begränsade möjligheter att med hjälp av internationell statistik ta fram enkla mått som jämför den svenska konkurrenssituationen med förhållandena i andra länder. En bidragande orsak är att konkurrenssituationen varierar kraftigt mellan olika branscher och marknader. Här har tre indikatorer valts ut. Den första visar förekomsten av *statligt stöd till industriföretag*. Den andra utgörs av *andelen sysselsatta i privat sektor* och blir därmed en indikator på hur stor del av ekonomin som omfattas av marknadsmekanismerna. *Prisjämförelser* mellan länder kan indikera skillnader i konkurrenssituationen. Den tredje indikatorn utgörs därför av köpkraftsjusterade priser.

6.1.1 Statligt stöd till företag

Statligt stöd till företag och branscher kan hindra den fria konkurrensen genom att det leder till en snedvridning av resursfördelningen mellan olika verksamheter. En viktig del av EU:s konkurrenspolitik går därför ut på att så långt möjligt minska sådant stöd. EU följer därför fortlöpande utvecklingen av det statliga stödet och har hittills publicerat sju översikter. Den sjunde översikten är den första årliga. För att underlätta jämförbarhet mellan åren uttrycks siffrorna i 1996 års priser. De uppgifter som redovisas i det följande har hämtats från den senaste publikationen.

Den totala omfattningen av det statliga stöd som redovisas i EU-rapporten uppgick till 95 miljarder ECU som genomsnitt för åren 1995-97. Av detta gick 38 miljarder till industrin, 34 miljarder till transportsektorn medan resten fördelades mellan jordbruk, fiske och finanssektorn. Fördelningen av det totala stödet – exklusive jordbruk och sjöfart framgår av nedanstående figur.

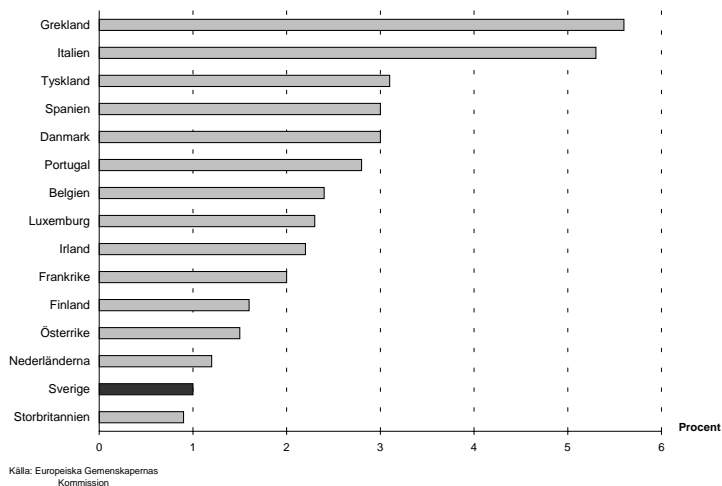
Figur 6.1.1a: Statligt stöd per capita i EU, genomsnitt för åren 1995-97. 1996 års priser.

Med de avgränsningar som gjorts ligger Sverige ungefär i mitten om det statliga stödet sätts i relation till antalet invånare.

Bestämmelserna om statligt stöd gäller även transportsektorn. Här finns dock speciella regler som gör att det är svårt att göra enkla jämförelser av de uppgifter som redovisas för stödet till de olika medlemsländerna. Som indikator används därför stödet till tillverkningsindustrin. I figur 6.1.1b har detta stöd satts i relation till branschens förädlingsvärde.

Figur 6.1.1b: Statligt stöd till tillverkningsindustrin, procent av förädlingsvärdet. Genomsnitt för perioden 1995-97.

Sverige till hör de länder som har lägst statligt stöd. Det utgör endast cirka 1 procent av branschens förädlingsvärde. Högst ligger Grekland och Italien, men även länder som Tyskland och Danmark har en stödnivå som ligger väsentligt över den svenska.

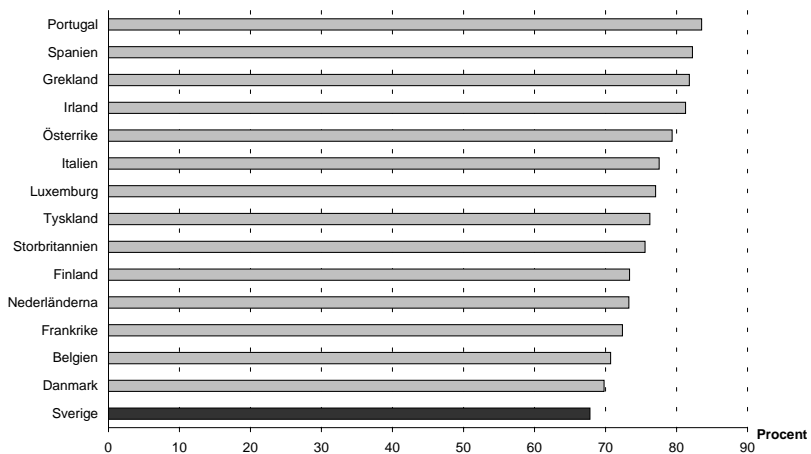
6.1.2 Andel sysselsatta i privat sektor

Ett enkelt sätt att belysa omfattningen av den konkurrensutsatta delen av ekonomin är att skilja ut den offentliga sektorn. Den resterande andelen, dvs den privata sektorns andel, skulle sålunda utgöra ett mått på marknadsekonomins storlek. Det är emellertid svårt att i den internationella statistiken särredovisa de verksamheter som bedrivs av offentlig sektor. För att ändå ge en uppfattning om storleksordningen har här de sektorer som i Sverige traditionellt utförts av stat, kommun och landsting särredovisats. I den statistiska nomenklaturen (NACE Rev.1) motsvaras detta av följande verksamheter:

sektor L Offentlig förvaltning och försvar
 sektor M Utbildning
 sektor N Sjukvård och socialvård

Övriga verksamheter har betecknats som ”privat sektor”. Den på detta sätt definierade privata sektorns andel av ekonomin framgår av figur 6.1.2a, nedan.

Figur 6.1.2a: Andel sysselsatta i ”privat sektor”, 1998, procent

Källa: Eurostat

Uppgifterna är hämtade från Eurostat och visar situationen år 1998. Sverige är det land i EU som har lägst andel sysselsatta i vad som här kallas för ”privat sektor”.

Tilläggas bör att i många länder förekommer privat verksamhet både inom undervisning och inom vårdsektorn. Det gäller på senare år även Sverige. Det betyder att det som här redovisats som privat sektor utgör en underskattning. Mycket talar dock för att underskattningen är mindre i Sverige än i andra länder. Det betyder att även vid en mera korrekt beskrivning av den privata sektorns omfattning är andelen väsentligt lägre i Sverige än i övriga EU-länder.

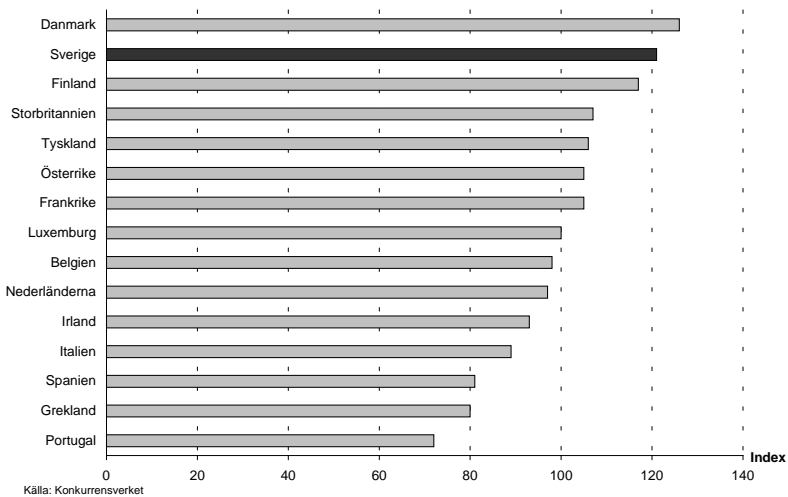
Orsakerna till detta är sannolikt många. Sverige har en stor andel av befolkningen i åldersgrupper som har högt nyttjande av omsorg. Eftersom dessa verksamheter är gemensamt finansierade har de till största delen traditionellt bedrivits i offentlig regi i Sverige som i andra länder. Ytterligare en förklaring är att i många länder bedrivs mycket vård av barn och gamla utanför den formella ekonomin och redovisas således varken offentlig eller privat verksamhet. Länder med stor del av vård och omsorg inom den formella ekonomin kommer att redovisa en stor del av ekonomin som offentlig och därmed få en lägre andel redovisad som privat. Trots dessa naturliga förklaringar måste läget bevakas och nya lösningar provas. Fel offentliga verksamheter och en allt för stor andel av ekonomin i offentlig verksamhet kan skapa problem. Kommuner och landsting skall enligt kommunallagen tillhandahålla vissa tjänster för sina medborgares behov, men utöver dessa verksamheter förekommer det att kommuner även driver näringsverksamhet, även om det oftast är i liten skala. Detta kan snedvrیدا konkurrensen i förhållande till privata företag. Även vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan innebära sådana snedvridningar. Omläggningen av arbetsmarknadspolitiken det senaste året innebär dock att de åtgärder, som skapat de största riskerna för detta, kraftigt dragits ned.

6.1.3 Prisjämförelser

Väl fungerande marknader resulterar bland annat i låga priser. En jämförelse av priserna i olika länder kan därför ge en indikation om konkurrenssituationen. EU publicerar sådana prisjämförelser där priserna justerats med avseende på köpkraften i de olika länderna. Dessa kalkyler har bland annat visat att konsumentpriserna år 1996 inom unionen som genomsnitt låg 24 procent högre än i USA. Enligt kommissionen beror detta bland annat på skillnader i indirekta skatter. Dessutom spelar effektiviteten inom handeln en viss roll. Sverige hade, liksom övriga nordiska länder, höga priser på mat, drycker och tobak. Sverige låg också högt jämfört med EU-genomsnittet vad gäller hyra (brutto) och köpta transporttjänster. Däremot har *prisökningarna* i Sverige varit små under senare tid, även i ett internationellt perspektiv.

I figur 6.1.3a görs en jämförelse av köpkraftskorrigerade priser i EU-länderna avseende år 1998. Underlaget är hämtat från en rapport från Konkurrensverket.

Figur 6.1.3a: Köpkraftskorrigerade prisnivåer för privat konsumtion 1998. EU 15 = 100

Danmark och Sverige är de länder som har högst prisnivå, mer än 20 procent över genomsnittet för EU. Även den finska prisnivån ligger mycket högt. De lägsta priserna har länder som Portugal, Grekland och Spanien.

Prisnivå och konkurrens har starka kopplingar till hur arbetsmarknad och lönebildning fungerar. Sambandet mellan produkt- och arbetsmarknaderna är starkt. En förbättring av konkurrensen på produktmarknaderna kommer att väsentligt lätta trycket på arbetsmarknaden genom att lägre priser ger en förbättrad köpkraft som i sin tur minskar behovet av nominella löneökningar. Förutom det arbete som sker kontinuerligt vid Konkurrensverket kommer regeringen under år 2000 att lämna en proposition till riksdagen som tar ett samlat grepp på konkurrensfrågor.

6.2 Sammanfattning marknader och konkurrens

Indikatorerna på detta område ger tydliga utslag, men åt olika håll. Sverige ligger väl till när det gäller statligt stöd till industrin. Svensk industri lever på egna meriter. Endast ett annat EU-land ger mindre stöd. Detta innebär gynnsamma förutsättningar för en fungerande marknad. De båda andra indikatorerna pekar åt det andra hållet. Jämfört med andra länder har Sverige en stor andel av ekonomin som ligger utanför marknadsmekanismerna. Den tredje indikatorn visar att den svenska prisnivån ligger mycket högt i en internationell jämförelse.

7 Väl fungerande arbetsrättsliga regler

Väl fungerande arbetsrättsliga regler skall värna om den anställdes trygghet samtidigt som de ger företagen tillräcklig flexibilitet i syfte att främja den ekonomiska tillväxten. Sambandet mellan arbetsrättslagstiftning och arbetsmarknadens funktionssätt är emellertid mycket komplicerat. De forskningsresultat som kommit fram på området har också tolkats på olika sätt. OECD har i sin tidskrift "Employment Outlook" (1999) bland annat framhållit att en arbetsrättslagstiftning, som reglerar anställnings- och uppsägningsvillkor inte får några mera betydande effekter på arbetsmarknadens funktionssätt. Att dessa resultat ger utrymme för olika tolkningar illustreras av det faktum att OECD fortsätter att hävda vikten av en ökad flexibilitet på arbetsmarknaden.

I OECD:s kartläggning av arbetsrättslagstiftningen har medlemsländerna rangordnats efter hur stränga reglerna är. Sverige tillhör på de flesta områden de länder som har mest långtgående reglering av anställnings- och uppsägningsvillkor. När det t ex gäller uppsägning av personal är Storbritannien och USA de länder som har minst regleringar. Sverige hamnar på plats 22. Det är endast 5 av OECD-länderna som har strängare regler.

7.1 Indikatorer

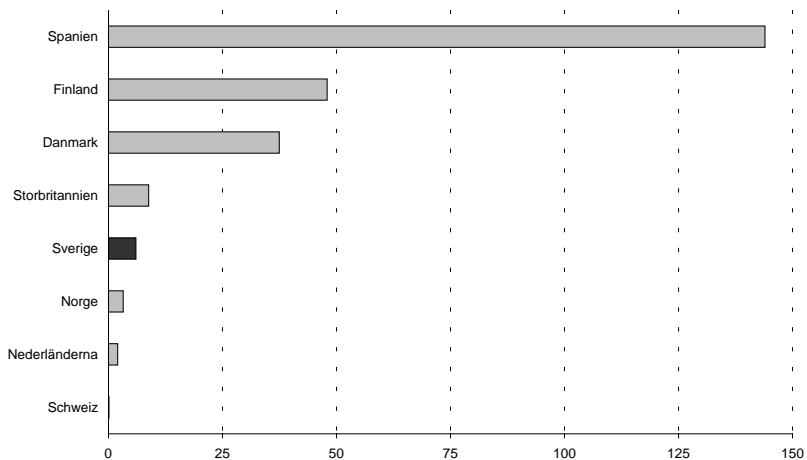
Det är svårt att på nationell nivå hitta indikatorer på hur de arbetsrättsliga reglerna fungerar. Internationella jämförelser blir självfallet ännu mer komplicerade. Ambitionen här har därför varit att endast belysa delar av detta problemkomplex.

Väl fungerande arbetsrättsliga regler kan påverka förekomsten av stridsåtgärder på arbetsmarknaden. En av de indikatorer som redovisas i det följande visar därför *förekomsten av strejker* i olika länder.

De svenska reglerna (LAS) borde vidare leda till att ett större andel av de äldre återfinns bland de sysselsatta. En indikator visar därför *sysselsättningsintensiteten bland de äldre*.

7.1.1 Förekomst av strejker

ILO publicerar i "Yearbook of Labour Statistics" statistik över bland annat strejker. Uppgifter finns över antalet strejker, antal inställda arbetsdagar och sysselsättning. Ett mått som används för att jämföra länderna är antalet inställda arbetsdagar per 1 000 sysselsatta. Det förekommer vissa skillnader i de enskilda ländernas statistik. Detta gör att det endast varit möjligt att jämföra ett fåtal länder. Även bland dessa länder förekommer mindre olikheter i definitioner och avgränsningar.

Figur 7.1.1a: Inställda arbetsdagar på grund av strejker och lockouter per 1000 sysselsatta år 1997

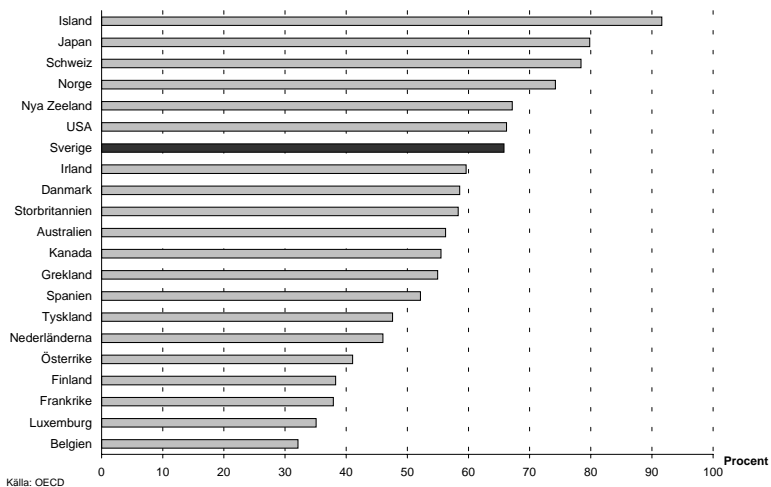
Källa: ILO

Det finns stora skillnader mellan länderna. Sverige hör till de länder som har ett lågt antal inställda arbetsdagar. Lågst ligger Schweiz med mindre än *en* inställd dag per 1000 sysselsatta. Nederländerna har 2 dagar och Norge 3. Spanien och Grekland ligger högst med mer än 100 inställda dagar per 1000 sysselsatta. Även Finland och Danmark redovisar ett relativt högt antal med cirka 50 dagar.

7.1.2 Sysselsättningsintensitet 55-64 år

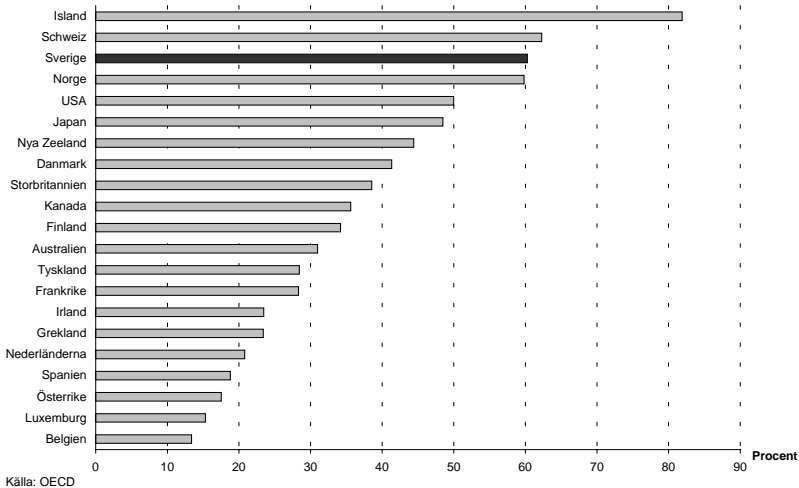
Den andra indikatorn visar andelen sysselsatta av befolkningen i åldern 55-64 år. Statistiken är hämtad från OECD och avser år 1998.

Figur 7.1.2a: Sysselsättningsintensitet män 55-64 år, 1998, procent

I Sverige är cirka två tredjedelar av männen i åldern 55-64 år sysselsatta vilket ligger i nivå med USA och Nya Zeeland. Spridningen mellan länderna är betydande. Belgien har en andel som är enbart hälften av Sveriges. Även Finland har mindre än 40 procent av den aktuella kategorin i sysselsättning. Högst ligger Island med en andel på mer än 90 procent. Även Schweiz och Norge ligger högt.

Figur 7.1.2b Sysselsättningsintensitet, kvinnor 55-64 år, 1998, procent

Av figur 7.1.2b framgår att Sverige ligger mycket högt när det gäller sysselsättningen bland kvinnor i åldern 55-64 år. Endast Island och Schweiz redovisar högre andelar. Genomgående gäller att sysselsättningsintensiteten bland de äldre kvinnorna ligger lägre än bland männen.

Rangordningen mellan länderna blir i stort sett densamma om de äldres sysselsättningsintensitet sätts i relation till de yngres. Skillnaden mellan de äldres (55-64 år) och de yngres (25-54 år) sysselsättningsintensitet är för männen del minst på Island. Sverige kommer på femte plats strax före Nya Zeeland och USA. Motsvarande rangordning för kvinnor ger Sverige en tredjeplats efter Island och Schweiz, men före Japan, Norge och USA. I länder där en hög andel av de äldre är sysselsatta är sålunda skillnaderna i sysselsättningsintensitet mindre mellan de båda ålderskategorierna.

7.2 Sammanfattning arbetsrättsliga regler

Sverige ligger relativt väl till enligt de båda indikatorer som tagits fram på detta område. Antalet inställda arbetsdagar på grund av konflikter på arbetsmarknaden är lågt. Sysselsättningsintensiteten bland de äldre ligger på en hög nivå jämfört med flertalet andra länder. Båda dessa indikatorer kan antas hänga samman med de arbetsrättsliga reglerna. Det bör dock poängteras att orsakssambanden är komplicerade och att även många andra faktorer kan finnas med i bilden.

8 En god arbetsmiljö

Arbetslivspolitikerna skall medverka till att få till stånd ett säkert och utvecklande arbetsliv med en god arbetsorganisation som kännetecknas av delaktighet, jämställdhet mellan kvinnor och män, kompetensutveckling av de anställda samt förebyggande av belastningssjukdomar, allvarliga olycksfall, allergier och psykiska belastningar.

Målen består sålunda av flera olika komponenter, bland annat:

- arbetsskador och andra effekter av den *fysiska arbetsmiljön*
- frågor som beror av den *psykosociala miljön* på arbetsplatsen

Området innehåller ett flertal dimensioner som är svåra att mäta och där det inte finns löpande statistik, än mindre internationella jämförelser.

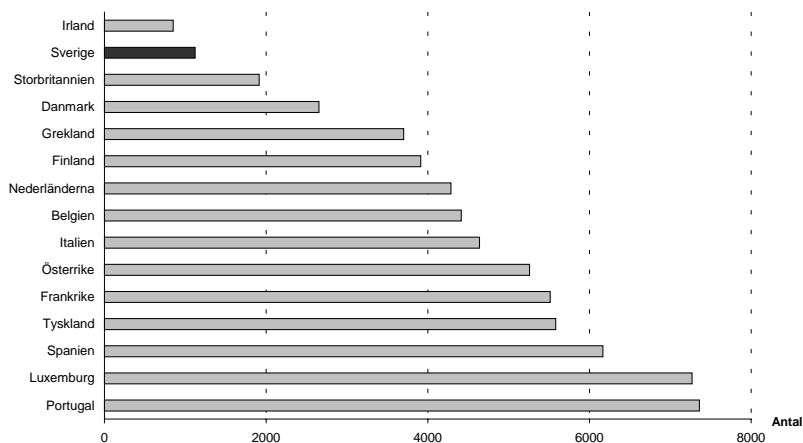
8.1 Indikatorer

I många länder finns statistik över arbetsskador. Den första punkten kommer därför att belysas med hjälp av data över *olycksfall i arbete*. Internationella jämförelser av den psykosociala miljön kan göras med hjälp av ett enkätmaterial från EU, som tar upp ett flertal aspekter. Här redovisas uppgifter om *autonomi i arbetet*, *arbetstillfredsställelse och kompetensutveckling*. Jämställdhetsaspekter kan belysas med hjälp av statistik över *arbetskraftsdeltagande*.

8.1.1 Olycksfall i arbete

Eurostat sammanställer uppgifter över olycksfall i arbete i medlemsländerna. Som olycksfall räknas i detta sammanhang sådana olyckor som resulterar i mer än tre dagars frånvaro. Statistiken samlas in från nationella källor men med gemensamma definitioner. Täckningsgraden varierar dock mellan länderna. I figur 8.1.1a återges antalet olycksfall i arbete per 100 000 sysselsatta i medlemsländerna. Uppgifterna är standardiserade med avseende på branschammansättningen. Det betyder att olikheter i branschstrukturen mellan länderna inte påverkar de redovisade genomsnitten på ländernivå.

Figur 8.1.1a: Olycksfall i arbete per 100 000 sysselsatta 1994, standardiserat med avseende på branschstruktur

Källa: Eurostat

Spridningen i antalet olycksfall i arbete är mycket stor mellan länderna. Portugal har enligt figuren närmare 10 gånger så många olycksfall i arbete som Irland. Det är svårt att avgöra i vilken mån detta kan förklaras av brister i statistiken. Sverige har enligt statistiken ett mycket litet antal olycksfall i arbete jämfört med övriga länder, med

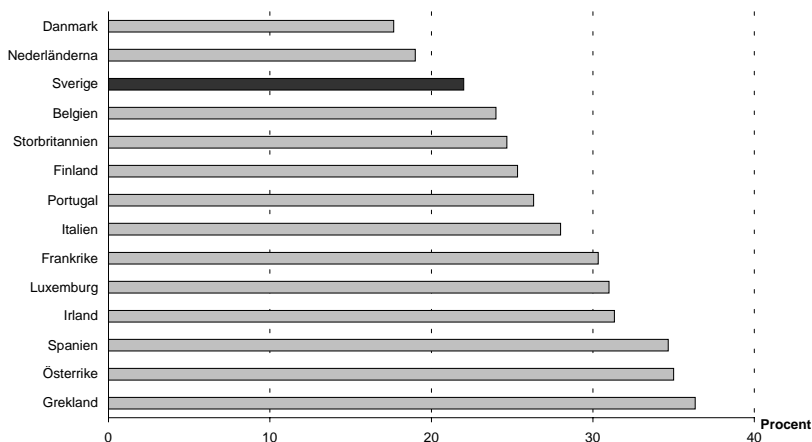
undantag för Irland. Den svenska siffran motsvarar en fjärdedel av EU-genomsnittet.

8.1.2 Autonomi, arbetstillfredsställelse, kompetensutveckling

I slutet av år 1995 och början av 1996 genomfördes en omfattande undersökning av arbetsmiljön i Europa. Samtliga 15 EU-länder ingick i studien som genomfördes av European Foundation i samarbete med Eurostat. Närmare 16 000 personer intervjuades. I resultatredovisningen påpekas att kulturskillnader och institutionella skillnader mellan länderna i vissa fall kan leda till att frågorna i intervjun uppfattas olika. Kunskaperna och medvetenheten om arbetsmiljöproblemen varierar från land till land. I några länder kan arbetsmiljön uppfattas som en naturlig del av det dagliga livet som det inte finns anledning att fästa speciell vikt vid.

De indikatorer som presenteras i det följande är direkt tagna från rapporten från den ovan nämnda studien. Det betyder att samtliga uppgifter avser en situation i mitten av 1990-talet (1995/96). Figur 8.1.2a illustrerar graden av autonomi. Staplarna anger i vilken utsträckning man saknar möjlighet att påverka sin arbetssituation i ett antal avseenden. Ju lägre värde, desto större självständighet.

Figur 8.1.2a: Andel av arbetskraften som saknar möjlighet att påverka arbetssituationen, procent.

Källa: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

Andelarna utgör ett ovägt genomsnitt av svaren på följande frågor:

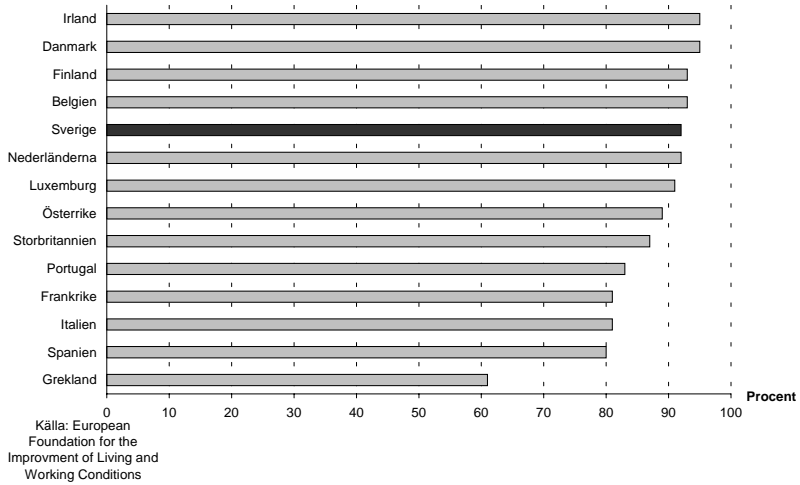
Are you able, or not, to choose or change?

- *Your order of tasks*
- *Your methods of work*
- *Your speed or rate of work*

Sverige tillhör de länder där arbetskraften har en hög grad av autonomi, enligt den definition av begreppet som använts här. Genomsnittet för EU ligger på 30 procent, medan Sveriges andel är 22. Låg grad av självständighet har arbetskraften i Grekland, Österrike och Spanien. Den högsta graden av autonomi uppvisar Danmark och Nederländerna.

På en fråga om de sysselsatta var nöjda med sitt arbete blev andelen ja-svar i genomsnitt 84 procent. Sverige ligger med 92 procent över genomsnittet. Högst ligger Danmark och Irland på 95 procent, lägst Grekland på 61 procent. Se figur 8.1.2b, nedan.

Figur 8.1.2b: Andel av arbetskraften som är nöjd med arbetet, procent

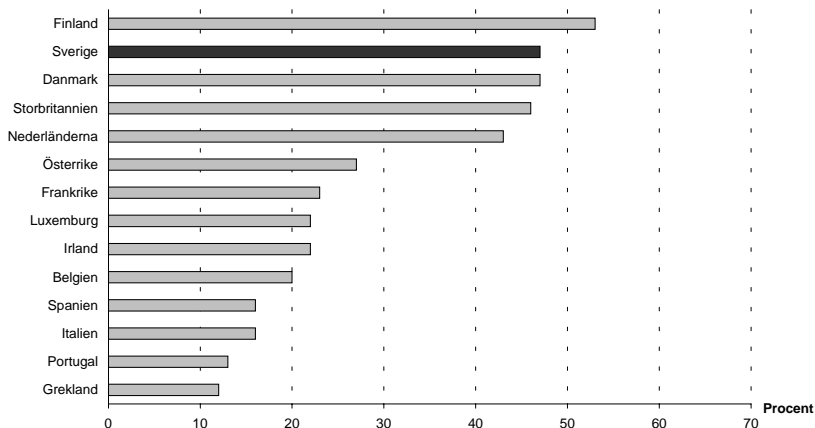

Den citerade studien innehöll även en fråga som belyser kompetensutvecklingen. Frågan löd:

Over the last 12 months, have you undergone training paid for or provided by your employer to improve your skills, or not?

Figur 8.1.2c visar hur stor andel av arbetskraften som svarat ja på frågan.

Figur 8.1.2c: Andel av arbetskraften som fått vidareutbildning under de senaste 12 månaderna, procent

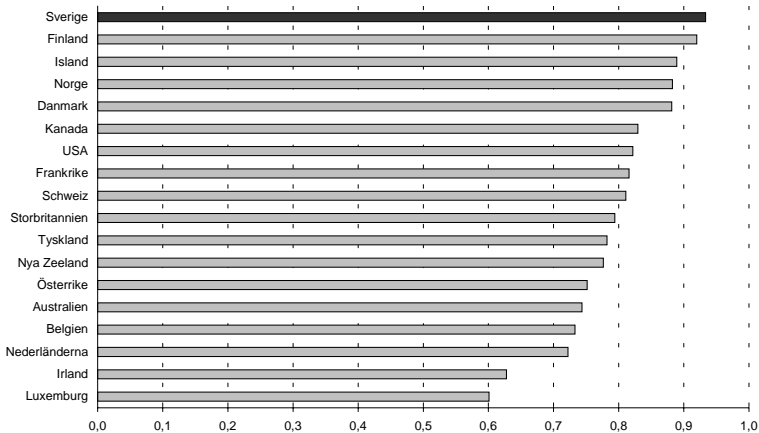
Källa: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

Spridningen är relativt stor när det gäller kompetensutveckling. Genomsnittet för EU ligger på 29 procent. Lägst ligger Grekland och Portugal med 12-13 procent. Även Italien och Spanien ligger under 20 procent. De nordiska länderna ligger högst med omkring 50 procent av arbetskraften som fått vidareutbildning av företaget. Sverige delar andraplatsen med Danmark efter Finland som toppar listan med 53 procent.

8.1.3 Kvoten arbetskraftsdeltagande kvinnor/män

Ett sätt att illustrera *en* aspekt av jämställdheten i arbetslivet är att jämföra andelen kvinnor på arbetsmarknaden med motsvarande andel för männen. Detta görs i figur 8.1.3a som bygger på statistik från OECD.

Figur 8.1.3a: Arbetskraftsdeltagande för kvinnor/män, procent, 1998

Källa: OECD

De nordiska länderna ligger i toppen med Sverige högst. I Sverige och Finland utgör kvinnornas arbetskraftsdeltagande mer än 90 procent av männens. Längst ned i diagrammet återfinns Luxemburg och Irland där motsvarande andel ligger runt 60 procent.

8.2 Sammanfattning arbetsmiljö

Flertalet av de indikatorer som redovisats på detta område pekar på att Sverige ligger bland länderna i toppen. Det gäller både den fysiska och den psykosociala arbetsmiljön. Sverige har en mycket låg olycksfrekvens i arbetet, autonomi och arbetstillfredsställelsen är hög och kompetensutvecklingen på arbetsplatsen är omfattande. När det gäller jämställdheten på arbetsmarknaden uttryckt som kvinnors arbetskraftsdeltagande jämfört med männens ligger Sverige i den absoluta toppen.

9 Källförteckning

- 1 En förbättrad lönebildning
 - 1.1.1 OECD, *Economic Outlook*, June 1999, "Compensation per employee in the business sector, Percentage change from previous period"
OECD, *Economic Outlook*, June 1999, "Standardised unemployment rates, Per cent of civilian labour force"
 - 1.1.2 OECD, *Economic Outlook*, June 1999, "Real GDP, Percentage change from previous period"
OECD, *Economic Outlook*, June 1999, "Unit Labour Costs in the total economy, Percentage change from previous period"
 - 1.1.3 OECD, *Earnings database*. Problemen med jämförbarhet finns närmare beskrivna i en PM från OECD, "*Earnings; The impact of non-comparability on measures of inequality*", DEELSA/ELSA/WP/(99)4

- 2 En väl fungerande arbetsmarknad
 - 2.1.1 OECD, *Employment Database*
Eurostat, *New Cronos Database*
 - 2.1.2 OECD, *Employment Database*

- 2.1.3 Eurostat, *Labour Force Survey Results 1997*, "Principal characteristics of activity of young persons aged 15-24 years"
- 2.1.4 Nickell, Layard, 1997, "*Labour market institutions and economic performance*", Centre for Economic Performance University of Oxford. Uppgiften för Sverige har omräknats för att bättre svara mot regionindelningen övriga länder.
- 2.1.5 OECD, 1997, "*Literacy skills for the knowledge society – Further results from the international adult literacy survey*"
- 2.1.6 OECD, *Education Database*, 1996, Distribution of the labour force 25 to 64 years of age by level of educational attainment

3 Sverige, en ledande IT-nation

- 3.1.1 *European Information Technology Observatory 99*, "ICT market value 1997", "Trade in ICT hardware 1997". European Information Technology Observatory är en årsbok från Information and Communications Technology Industry in Europe. *OECD in Figures, Statistics on the member countries 1999*, "Population"
- 3.1.2 *European Information Technology Observatory 99*, "IT%GDP"
- 3.1.3 *European Information Technology Observatory 99*, "Internet online users/100 inhab"
- 3.1.4 OECD, *Communications Outlook 1999*, "OECD basket of business telephone charges, August 1998."
OECD, *Communications Outlook 1999*, "OECD basket of residential telephone charges, August 1998"

- 3.1.5 OECD, *Education Database*, Number of Science Graduates per 100 000 persons in the labour force aged 25 to 34 years by age, University level education (ISCED6/7).

4 Hållbar kommunikationsförsörjning

- 4.1.1 Healey & Baker, 1999, *European Cities Monitor Europe's Top Cities*.
- 4.1.2 Luftfartsverket och Reed Travel Group Limited, dec 1999.
- 4.1.3 *EU Transport in figures, Statistical Pocket Book 1999*. European Commission Transport General in cooperation with Eurostat, "Modal Split by Country, 1997 tkm in percent"
- 4.1.4 *OECD in Figures, Statistics on the member countries 1999*, "CO2 emissions from fuel combustion, by sector, million tonnes of CO2.

5 Fler och växande företag i hela landet

- 5.1.1 Eurostat, *Enterprises in Europe, Fifth Report, Data 1994-1995*, Theme 4 Industry, trade and services.
- 5.1.2 Eurostat, *Enterprises in Europe, Fifth Report, Data 1994-1995*, Theme 4 Industry, trade and services
- 5.1.3 European Commission, DG XIII, European Innovation Monitoring System Publication No 58 "International Comparison of the Formal Requirements and Administrative Procedures required for the formation of SME's of any legal status in the EU and other major countries"
- 5.1.4 Eurostat, *New Cronos Database*.

- 6 **Fungerande marknader och konkurrens**
 - 6.1.1 EU-kommissionen, COM (1999)148 final, ”*Sjunde översikten över statligt stöd i Europeiska Unionen inom tillverkningsindustrin och vissa andra sektorer*”
 - 6.1.2 Eurostat, *New Cronos Database*.
 - 6.1.3 Konkurrensverket, 2000, ”*Konkurrensen i Sverige under 90-talet – problem och förslag*”,

- 7 **Väl fungerande arbetsrättsliga regler**
 - 7.1.1 OECD, *Employment Outlook*, June, 1999
 - 7.1.1 International Labour Office, *Yearbook of Labour Statistics*, 1998, ”*Strikes and Lockouts, Days not worked, by economic activity*”
 - 7.1.2 OECD, *Employment Database*

- 8 **En god arbetsmiljö**
 - 8.1 Eurostat, ”*Statistics in Focus. Population and Social Conditions. Accidents at work in the European Union 1994*”.
 - 8.1.2 *Second European Survey on Working Conditions*, Pascal Paoli, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 1997
 - 8.1.3 OECD, *Employment Database*

Departementsserien 2000

Kronologisk förteckning

1. Kommittéhandboken. SB.
 2. Internationellt tullsamarbete. Fi.
 3. Sveriges tillträde till 1996 års EU-konvention om utlämning. Ju.
 4. Ny insiderlagstiftning, m. m. Fi.
 5. Omskärelse av pojkar. S.
 6. Undantag från turordningen. N.
 7. Tillväxt i hela Sverige.
Rapport om tillväxtavtalen. N.
 8. Remissammanställning. En översyn av jämställdhetslagen (SOU 1999:91). N.
 9. Förtidspensionssystemet. Skattereglernas effekt på kompensationsnivåerna. S.
 10. Överföring av fastighetstillhör. Ju.
 11. Enklare regler för kommunal tjänsteexport och kommunalt internationellt bistånd – Internationell verksamhet och kommunal kompetens. Ju.
 12. Benchmarking av näringspolitiken.
Indikatorer inom åtta områden som påverkar ekonomisk tillväxt. N.
-

Departementsserien 2000

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Kommittéhandboken. [1]

Justitiedepartementet

Sveriges tillträde till 1996 års EU-konvention om utlämning. [3]

Överföring av fastighetstillbehör. [10]

Enklare regler för kommunal tjänsteexport och kommunalt internationellt bistånd – Internationell verksamhet och kommunal kompetens. [11]

Socialdepartementet

Omskärelse av pojkar. [5]

Förtidspensionssystemet. Skattereglernas effekt på kompensationsnivåerna. [9]

Finansdepartementet

Internationellt tullsamarbete. [2]

Ny insiderlagstiftning, m. m. [4]

Näringsdepartementet

Undantag från turordningen. [6]

Tillväxt i hela Sverige. Rapport om tillväxtavtalen. [7]

Remissammanställning. En översyn av

jämställdhetslagen (SOU 1999:91). [8]

Benchmarkering av näringspolitiken.

Indikatorer inom åtta områden som påverkar ekonomisk tillväxt. [12]
